

Explanatio sancti Thome

Alexander fuit artifex eris vel custos erarij. et erat de his qui dixerunt legalia esse de necessitate salutis seruanda. 1°. ty morb. 1°. Circa fidem naufragauerunt ex quibus est hyemeneus et alexander etc. Et dicit quidam qd iste est de qd dicit. Actū. 19. qd concitauit seditionē in apostolū: sed nomē dissonat quia ille demetrius hic alexander et loc^o. quia illud ephesi istud rome fuit. Et subiūgit multa etc. Et nota qd nō dicit fecit: sed qd ostēdit. quia impij aduersus iustos animū ostendere possunt sed nō semper explēt. Ieremi. 1°. et 15. Bellabūt aduersus te et nō preualebūt: quia ego tecū sum etc. Job. 5. Qui dissipat cogitationes malignoz ne possint adimplere manus eoz quod ceperant. Qui apprehendit sapiētes in astutia eoz et consilium prauozū dissipat. Deinde cū dicit. Reddet ei domin^o etc. ponit penā eius futurā. Sed nota qd non ponit verbuz optatiū reddat: sed dicit reddet. quia significat penam esse paratā a deo. quod preuidebat apostolus ex eius pertinacia. ps. Quia tu reddes unicuique iuxta opera eius. Tamen cū hoc qd referuat ei pena in futurū ecclesia debet etiā eum punire excomunicando. Unde sub iungit. Quem et tu deuota. scz tanq̄ hereticū. Et. 3°. Hereticū hominē post vnā et secundā correptionē deuota etc. Cui^o etiam dicit reddit rationē dicens: Valde enim etc. Actū. 7°. Nos semper spiritui sancto resistitis etc. In prima mea. ponit negligentā non iuuantiū eū. et primo reprehendit eozū culpam. Secūdo petit eis veniā ibi. Nō illis imputet. Dicit ergo. In prima mea etc. Glo. dicit qd apostolus sepe contra alexandrū prauē uocentē pugnauit et in persona nullus ei affuit. sed hic nō uidet esse sensus eius: quia iste alexander nō erat tantus qd apostolus indigeret alijs ad disputandū cum eo: sed dicendū est qd sicut dicit Actū. 25°. Paulus appellās missus est romā. et ideo oportuit qd presentaret cesari vt discuteret missionis sue causa. et iudei uenerūt contra eū. Et hoc apostolus appellat suā primam defensionē. In qua discipuli defuerūt ei: timentes ne a crudeli nerone punirent. Ecl. 51°. Respiciēs eram ad adiutorū hominū et non erat etc. Esai. 63. Torcular calcant solus et de gentibus non est vir mecum etc. Sed posset dici qd hoc fuit: quia a principio nullus sciuit. Sed hoc est falsum. Immo ex quadā pusillanimitate recesserūt. ps. Elongasti a me amicū et proximū meum et notos meos a miseria etc. Job. 6°. Fratres mei preterierūt me etc. sed quia fecerūt ex infirmitate orat pro eis et nō excomunicat. Luce. 6. Orate pro calūniantibus uos. Deinde cum dicit. Dominus autē etc. ostendit quid agit circa eum ex parte dei. cuius auxiliū primo ponit. Secūdo huius effectum sibi. Et audiāt etc. Dicit ergo. Omnes me dereliquerūt sed ubi deest homo offert se deus. ps. Quoniam pater meus et mater mea dereliquerūt me. domin^o autē suscepit me etc. Unde dicit. Domin^o mihi assistit. scz ad adiuidū me. Jere. 20. Dominus mecum est tanq̄ bellator: fortis etc. ps. Providebā dominū in cōspectu meo semper quoniam a dextris est mihi ne cōmouear. Et quomō? fortitudinē animi dādo: vt nō stupecerem coram cesare. Ezech. 3°. Manus dñi erat mecum me cōfortans. Et hoc vt per me etc. quod implet quādo ad plures diffundit et quādo quod ore dicit: opere implet. Actū. 9. Mag electiois etc. Deinde cū dicit. Et audiāt etc. ponit effectus auxiliij diuini. Et primo quantū ad preterita. Secūdo quantū ad futura. Tertio agit gratias. Sed duplex est beneficiū circa preterita. scz liberatiōis a culpa et a pena. Dicit ergo. Domin^o mihi assistit et ideo in illa uocatione liberatus fui. quia non fui condemnatus a cesare: sed permissum est mihi qd trem quo uelle. Et ideo dicit. Et audiāt etc. vt scz alij secū confortent ad ueniendū.

ps. Annūciate inter gentes gloriā eius etc. Et vt iudeoz rum insultatio deprimere. Et subdit. Liberatus suz de ore leonis. id est de crudelitate neronis. Prouerb. 19. Sicut fremitus leonū ita ira regis. Prouerb. 28. Et corugiens et uisus esuriens princeps impius super populū pauperē. Secūdo liberatus fuit a culpa. Unde dicit. Liberasti me domin^o ab omni opere malo. Aliquis uero liberant a pena incidentes in culpā negatiōis a fide. ps. Aripuit me de inimicis meis fortissimis etc. Et hoc per deū. Sapient. 8. Non possum esse cōtinens nisi deus det etc. In futuro saluum faciet etc. Esai. 45°. Israel saluatus est in domo salute eterna. Et dicit. In regnū celeste. Luce. 22. Ego dispono uobis sicut dispositum mihi pater meus regnū. Math. 5°. Merces uestra copiosa est in celis. Et ideo agit gratias dicens: Cui est gloria. 1°. ty morb. 1°. Regi seculoz. Deinde cum dicit. Salutate etc. inūgit ei aliozū salutationē. Secūdo eum salutat ex parte aliozū. Tertio ex parte sua. Item circa primū primo inūgit aliozū salutationē. Secūdo determinat tempus ueniēdi. Dicit ergo. Saluta pascā scz que est mulier et aquilā uirum pascē quos premitte quia forte deuotiores. Item onesiphori domū. Sed quare nō eum sed domū? quia forte mortuus erat et ideo salutat familiā. Vel forte: quia erat cū eo rome. Determinans tempus: primo ostendit necessitatē. Secūdo prosequit propositū. Necessitas est. ppter alios remanētes in alijs et alijs locis. Item ppter turbationē maris. Deinde ponit personas salutantes et patet. Et modo cōsuetudo ne corrumpat epistola scribit manu sua. Gratia autē uobiscum. Amen.

Explicit deuotissima postilla sanctissimi doctoris thome de aquino ordinis fratrum predicatorū super secūda epistola beatissimi apostoli Pauli ad ty morbē.

Incipit pulcherrima expositio eiusdem angelici doctoris beati Thome de aquino: ordinis fratrum predicatorū super epistola eiusdem gloriosi doctoris gentium apostoli Pauli ad Tyrum.

Prologus.
Isciret

paterfamilias etc. Luce 12. Per patrēfamilias significat platus ecclesie ppter tria que dicitur exhibere. scz. generationē ad fidē eruditionē ad salutē. custodiam ad securitatem. Primum quidem quia sicut est uita corporalis paratā: ita spiritualis per fidem. Abachuc. 2. Iustus autē meus ex fide uiuit. Et sicut ad uita carnalē generat quis per emissionē seminis corporalis: ita ad uita spiritualē per infusionē seminis spiritualis: quod est uerbum dei. Math. 13. et 1°. corint. 4. Per euangelij ego uos genui. Item per eruditionē. Ecl. 7. Filij tibi sunt erudi illos. Esai. 48°. Ego dominus deus tuus docens te uillia. Item protectionem ad tuclam. Deutro. 32. Circumdedit eum et docuit etc. Cuiuslibet enim prelati committit cura subditorum. 3. Regū. 20. Custodi

in epistolam ad Titum I

virū hunc qui si lapsus fuerit: erit anima tua pro anima eius etc. Et hebreo. 13. Ipsi perungunt quasi rationē red duntur pro animabus vestris. Sed ad hanc generationē requirit scientia. Dice. 4. Quia tu scientiā repulisti et ego repellaz te ne facer dotio fungaris tibi etc. Et ideo dicit. Si sciret. Acquirat enim q̄ sciat. Item ad crudelitatem requirit q̄ sit sollicitus. Ro. 12. Qui preest in sollicitudine. Luce. 2. Pastores erāt in regione eadē vigilantes et custodiētes vigiliā noctis supra gregem suū. Ad custodiā vero fortitudo requirit ad protegēdū. 1. Macha. 3. de iuda machabeo. Induit se lorica sicut gigas et succinxit se arma bellica sua in pellijs et pregebat castra gladio suo etc. Et ideo dicit. Et nō sineret etc. id est ecclesiā. 1. rymoth. 3. Ut scias quomō oporteat te puerfari in domo dei que est ecclesia dei etc. Hec domus est dei sicut dñi. et prelati sicut famuli. Heb. 3. Moyfes quidem erat fidelis in tota domo illius tanq̄ famulus etc. xp̄us vero tanq̄ filius in domo sua. Hec perfodit a fare. id est heretico. Abdie. ca. vnico. Si fures introissent ad te. si latrones per noctē quomō contulisses? Qui dicit fur? qui occulte venit et gradit̄ in tenebris. Unde fur a furio dicit: quod est obscurus. Sic isti per obscura dogmata. Prover. 9. Que furtive dulciores sūt et panis absconditus suauior etc. Item ex peruersa intentione: q̄ intendit occidere. Job. 10. Fur non venit nisi ut furem et mactet et perdat. Item ex modo intradi quia nō per hostiā. 1. Job. 4. Et oīs spiritus qui soluit iesum ex deo nō est. et hic est antixpus etc. Sic ergo ex premisstrabi tur cōuenienter in tēto huius contulisses. in qua ap̄lus instruit tytū quomō regat ecclesiā. vt patet in argumēto.

Capitulum primū.

Paulus seruus dei: apostolus autem iesu xp̄i scdm fidem electorū dei: et agnitionem veritatis que scdm pietatem est in spem vite eterne: quam promisit qui non mentitur deus ante tempora secularia. Manifestauit autem temporibus suis verbum suū in predicatione. que credita est mihi scdm preceptū saluatoris nostri dei. Tyto dilecto filio fm communē fidem: gratia et pax a deo patre et xp̄o iesu saluatore nostro.

Hec epistola diuidit̄ in saluationē et epistolare narrationē ibi. Huius rei etc. In prima primo ponit̄ persona saluans que notificat̄ tripliciter. scz ex noie cū dicit. Paulus. qd̄ significat humilitatē. 1. cor. 15. Ego sum minimus apostolus etc. Item ex cōditione cū dicit. Seruus ps. Dñe ego seruus tuus. Contra. Job. 14. Nam nō dicam vos seruos etc. Respondeo: sancti quādoq̄ dicuntur serui: quādoq̄ nō: sed filij. Duplex em̄ est seruitus. Una est ex timore que nō cōpetit filiatōi dei. sed conditūdit cōtra eam. Ro. 8. Non accepistis spiritū seruitutis itēp in timore etc. Alia ex amore que consequit̄ filiationē dei. Et ratio h̄ distinctionis est. q̄ liber est causa sui qui operatur quod vult. seruus vero est qui est causa alterius. Sed triplex est causa que est principij operis. scz finalis formalis et efficiens. Si ergo ppter causā finalē sic omnes sancti sunt serui dei: quia oīa per deū faciūt. 1. cor. 10. Siue manducatis siue bibitis vel aliud quid facitis oīa in gloriā dei facite. Et hoc est ex amore a q̄ pcedit q̄ oīa opemur ppter deū. Si vero ppter cām mouentē q̄ est extrinseca et p̄pellit sic est seruitus timoris. et est malo

rū. Si ppter cām formalē sic est habitus inclinās. Et sic quidā sunt serui peccati. quidā serui iusticie: quia scdm habitū inclināt ad malū vel ad bonū. Item ex auctoritate cū dicit. Apostolus. Luce. 6. Legit scz super omnes fideles duodecim ex ip̄is quos etiā apostolos nominat. Ephe. 4. Primū quidē apostolos. Et describit̄ primo ab actore cū dicit. Iesu xp̄i. quia ab ip̄o est electus. Gal. 1. Non ab hominib⁹ neq̄ per hominē: sed per iesū xp̄m etc. Item quia solū xp̄m annūciabat. 2. corinth. 4. Non enim nosmetipsos predicamus: sed iesū in xp̄m dominū nostrū. nos autē seruos vestros per iesum etc. Itē legatus xp̄i cuius auctoritate vtebat. 2. corinth. 5. Pro xp̄o ergo legatione fungimur. Ephe. 6. Legatione fungor in cathena. 2. corinth. 2. Si quid donauit propter vos in persona xp̄i etc. Item secūdo ex ydoneitate. Itē apostolus est annūciator. Math. vlt. Docete omnes gentes etc. Doctor autē debet habere fundamentū doctrine et doctrine perfectionē. Primū pertinet ad quilibet. Secūdo vero pertinet ad predicatores et ad doctores. Et sicut in alijs sciētijs sunt principia sic in hac sunt articuli fidei qui innotescūt cuilibet fideli scdm lumen insusū. et articuli sunt fundamenta fidei que sunt subitā rēti sperandarū etc. Hebreo. 11. Et ideo dicit. Scdm fidem electorū dei. Item requirit̄ perfectio doctrine. Itē de dicit. Et agnitionē veritatis. Duplex autē habet cōgnitio veritatis. scz perfecta in patria. scz quādo videbit̄ mus facie ad facie. et imperfecta per fidem quā habent sancti. Job. 8. Cognoscetis veritatē et veritas libera bit vos. Sed cuius veritatis? In agnitione eius que est scdm pietatē. Religio em̄ et pietas scdm tullij sunt partes iusticie et differunt. quia religio est cultus dei. Sed quia deus nō solum est creator: sed etiā et pater ideo non solū debemus ei cultū vt creatori sed amorē et cultum sicut patri. Et ideo pietas quādoq̄ pro cultu dei sumit̄. Job. 28. Ecce pietas ipsa est sapientia scdm aliam translationē vbi nostra sic se habet. Ecce timor dñi ipsa est sapientia etc. Tertio describit̄ ex fine. et primo ponit̄ ip̄m finem. Secūdo eius dignitatē ibi. Quā promisit etc. Si nis autē est spes vite eterne. quia et si moyses possit dici apostolus quia a dño missus. Exod. 4. sed tamen non in spem vite eterne. sed terre euei et amorē. sed paulus est apostol⁹ in spem vite eterne. Job. 6. Hec est voluntas patris mei qui misit me. vt omnis qui videt filij et credit in eum habeat vitā eternā. 1. petri. 1. Regenera uit nos in spem vitā etc. Rom. 5. Gloriamur in spe glorie filiorū dei. Promissio autē hec est firma dupliciter. Primo ex parte promittētis. Unde dicit. Qui nō mentitur. Deus em̄ veritas est cuius contrariū est mendaciū Numeri. 23. Non est deus quasi homo vt mentiat etc. Secūdo ex diuino pposito dandi. Unde dicit. Ante tempora secularia Seculū scdm philosophū est mensura durationis vniuscuiusq̄ rei. Tempora ergo secularia sunt tempora distincta scdm diuersas successiones reꝝ. Quā si dicat. Antēq̄ tempus successiui inciperet esse. Et qz incipit hoc tempus cum mūdo: ideo fuit ante principij mūdi. Alia littera habet eterna. id est antiqua. Sic em̄ aliquādo accipit̄ eternū. id est antiquū. Vel eterna non scdm veritatē sed scdm ymaginationē. Et ante ista promisit hoc: quia hec sunt successiua. Sed promittere est verbo nūciare suam voluntatem de dando. Et deus ab eterno protulit verbū suū in quo erat vt sancti haberent vitā eternā. Ephe. 1. Legit nos ante mūdi p̄stitutionē. Confirmat autē hec spes ex manifestatiōe p̄missionis. Unde dicit. Manifestauit autē suis tēpibus etc. Et describit̄ hec manifestatio tripliciter. Primo ex tpe vnde manifestauit qn̄ verbum suū incarnari constituit. Unde dicit

Explanatio sancti Thome

Temporibus suis. id est tempore congruo quo homo esset conuictus de superbia per quam peccauerat. Et sic primo medicus conuincit egrotum ut eum congruentius sanet. Homo enim superbiebat de scientia: sed conuictus est de ignorantia ante tempus legis ubi peccauit in ydolatria et vitijs contra naturam. Item de virtutibus et de his conuictus est tempore legis. Gal. 4. Et ubi venit plenitudo temporis misit deus filium suum etc. Item secundo ex modo: quia per publicam predicationem. Marci vlti. Euntes in mundum vniuersum predicare euangelium omni creature etc. Unde dicit. In predicatione. 1. corinth. 9. Dispensatio credita est mihi. Item tertio ex actore. Unde dicit. Secundum preceptum etc. Math. 1. Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Act. 9. Has electionis est mihi iste ut ponet nomen meum etc. Persona saluata ponit eum dicit. Et ratio que describit tripliciter. Primo ex nomine. Secundo ex dilectione. Tertio ex filiatione. Filius ergo est per dilectionem et fidem que debet esse communis ut idem dicant omnes. Et ideo dicit. Communem que etiam dicitur catholica. id est vniuersalis. Unde dicitur Ephes. 4. Una fides vnus deus etc. Bona vero optata sunt gratia et pars. hec sepe coniungit quia omnium spiritualium donorum principium est gratia et pars finis. ps. Qui posuit fines tuos pacem etc. a deo etc.

Lectio secunda.

Huius rei gratia reliqui te creta vt ea que defunt corrigas. et constituas per ciuitates presbyteros sicut et ego disposui si quis sine crimine est vnus vxoris vir: filios habens fideles. non in accusatione luxurie: aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse sicut dei dispensator non superbum. non iracundum. non vinulentum. non percussorem. non turpis lucricupidum: sed hospitalem. benignum. sobrium. iustum. sanctum. continentem.

Accedit ad narrationem. Et sicut dictum est intendit munus ecclesie contra hereticos. Et primo monet tyrum quod alio instruat ad resistendum hereticis. Secundo docet quomodo ipse eis resistat tibi. Tu autem loquere etc. capit. 2. Item primo monet vt instruat episcopos qui hereticis resistant. Secundo ostendit necessitatem huius commissionis tibi. Sunt enim multi etc. Item primo ponit commissionem tyro factam de instituendo episcopo. Secundo ostendit quales debent esse episcopi tibi. Si quis sine crimine etc. Tertio manifestat que dixit tibi. Oportet enim etc. quia ergo apostolus habuit vniuersalem commissionem ecclesie gentium et non poterat solus per se omnia exequi Ideo dicit. Huius rei gratia reliqui te in creta scilicet insula vt loco apostoli ecclesie cretensis officium pastorale gerat. Proverb. 18. Frater qui inuast a fratre quasi ciuitas firma etc. Sed quod dicit. Et corrigas etc. videtur quod deberet dicere supplicas. Respondeo. Dicendum est quod glo. sic supplet vt omnia que sunt in malis corrigas et que defunt in bonis addas. 1. thes. 3. Impleamus ea que defunt fidei vestre. Vel dicendum est quod est quoddam peccatum omissionis: et quoddam transgressionis. et virtus indiget correctione. In sanctis autem et perfectis sicut tytus fuit: non abundauerunt transgressiones. Et ideo non dicit transgressionem corrigas: sed que defunt. id est omissiones. Et constituas presbyteros id est episcopos. Unde inferius dicit. Oportet episcopum etc. Et vult indifferenter nomen episcoporum et presbyterorum. Unde sumpsit occasionem hereticus qui ambiuit episcopatum quem non poterat adipisci diuisit se ab alijs:

et multa falsa docuit. Inter que dixit quod episcopi in nullo differunt a sacerdotibus quod est contra dyonysium in libro de ecclesiastica hierarchia. Atque ergo apostolus eodem nomine in viros per idempnitatem rei: quia presbyter dicitur senior. Item quia pertinet ad superiores episcopum constituit licet eum canonici eligant. Et dicit constituas non in villis sed per ciuitates. Sicut enim in republica reges sunt tantum in ciuitatibus: sic in spirituali regimine episcopi. 1. petri. 2. Regale sacerdotium. Item debet senior esse. Eccl. 10. Ne tibi terra cuius rex est puer etc. Item senes non solum etate sed et moribus. Rume. 11. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus israel quos tu nosti quod senes sint populi ac magistrum etc. Item secundum formam ecclesie. Unde dicit. Sicut ego disposui tibi. Prover. 3. Fili mi ne effluat hec ab oculis tuis etc. Deinde cum dicit. Si quis sine crimine etc. describit eos tripliciter. scilicet quantum ad seipsum. quantum ex parte vxoris: et ex parte filiorum. De primo dicit. Sine crimine. Sed quis talis erit etc. Job. 1. Si dixerimus: quia peccatum non habemus ipsi nos seducimus. Dicendum est quod aliud est crimine aliud est peccatum. Peccatum dicitur quodcumque sit magnum siue paruum siue occultum. Crimine autem dicitur infame. ps. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? etc. Et postea subdit. Qui ingreditur sine macula etc. Non quod mortaliter peccat post baptismum non possit eligi sed quod non sit infamis. Quod ad secundum dicit. Vnius vxoris virum quod omnia tales sic exponit. id est quod non habeat simul duas vxores sicut quorundam est consuetudo. Sed secundum hoc non esset necessarium quod apostolus hoc diceret: quia secundum legem romanam quibus apostolus scribebat etiam ante fidem non licebat simul habere plures vxores. Item. 1. ty moth. 5. Dicit de vidua que fuit vnus viri vxor: et tamen nunquam licuit quod vna plures viros simul posset habere. Et hoc modo vult istud etiam de vidua. scilicet quod non habuerit nisi vnum virum. Sed hieronymus dicit oportere quod vna tantum vxorem post baptismum habuerit et quod non esset vis si ante baptismum alias habuisset. Sed augustinus et ambrosius dicit quod per baptismum delentur omnia crimina sed quod per baptismum matrimonium non delentur. ergo secundum hoc dicendum est rectius quod vna tantum et non plures: licet habuisse ante vel post. Secundum quosdam autem ratio huius est: quia signum esset in continentibus si plures habuisset. Sed hoc non est verum: quia nihil repugnaret si plures habuisset meretricibus que sunt magis incontinentes. Sed est alia ratio aliorum significato scilicet quia ipse est dispensator sacramentorum. et ideo nullus defectus sacramentorum debet esse in eo. sed sacramentum matrimonij est significatiuum coniunctionis christi et ecclesie. ergo vt signum respondeat signato sicut christus est vnus et ecclesia vna sic et hic quidem deficeret si episcopus plures vxores habuisset. In veteri autem lege patriarche significabant coniunctionem hanc non vt coniunctas christo sed coniungendam: sed ecclesia erat futura ex multis. Et ideo tunc non vna sed plures habebant. Et ideo multitudo vxorum ipsorum hoc significabat. Quantum autem ad tertium scilicet ex parte filiorum subiungit dicens: Filios habens fideles non in accusatione etc. Episcopus enim constituit vt superintendant et qui constituit ad alios quid debet esse exercitatus in illo. alii non prudenter instruerent. Presumit autem esse bene exercitatus: si bene alios rexit. Episcopus autem constituit ad tria. Primo vt fide doceat. Mat. vlti. Docete omnes gentes etc. Et ideo dicit. Fideles. Secundo requirit quod populum instruat ad virtutes. Eccl. 7. Filij tibi sunt erudi illos. Peccata autem lasciuie magis abstrahunt a virtute. Eccl. 2. Ratiocinus et imprudens non seruabit tempus. Et ideo dicit. Non in accusatione luxurie. 1. Regu. 3. Bely condemnat quia filios de hoc non correxit. Tertio oportet quod pertinaces

in epistolam ad Titum I.

corrigat. **U**nde dicit. **A**ut non subditos. id est non obediētes. **Ecc.** 30. **E**quus in domitus euadit durus et filius remissus euadit preceps etc. **U**nde cum dicit. **O**portet enim etc. exponit quod dixit. et primo quod dixit. **S**ine crimine. **S**ecundo sine quibus debet esse. **I**bi. **N**on superbum etc. **C**ausa autem primi est: quia debet dispensare diuina **Ecc.** 10. **S**ecundum iudicium populi sic ministri eius etc. **P**s. **A**mbulans in via immaculata hic mihi ministrabit. **U**nde deinde cum dicit. **N**on superbum etc. ostendit a quibus debet esse immunis. et primo ostendit a quibus criminibus. **S**ecundo quibus virtutibus luceat ibi. **H**ospitalis. **P**eccatorum autem quedam sunt carnalia quedam spiritalia. **D**e primis non facit mentionem: quia omnino debent munda esse ab eis **Eph.** 5. **F**ornicatio autem et omnis imunditia aut auaritia: nec nominentur in uobis sicut decet sanctos etc. **S**ed tantum de spiritalibus que sunt quinque quorum duo non habent locum in prelati. scilicet inuidia quod est peccatum paruulorum **Iob.** 5. **P**aruulum occidit inuidia etc. **P**relatus autem est in summo. **I**tem nec accidia quia omnia ei ad uos succedunt sed superbia: quia est in summo. et ira et cupiditas occasione temporalium quorum est dispensator. **Q**uantum ad primum dicit. **N**on superbum. **P**s. **S**uperbo oculo et insatiabili corde cum hoc non edebat etc. **Ecc.** 32. **R**ectorum te posuerunt noli extolli etc. **Q**uantum ad secundum. **P**rimo excludit iram cum dicit. **N**on iracundum. **S**ecundo incentiuum ire quod est uinum dicens: **N**on uinolentum. **P**rouer. 23. **C**ui suffusio oculorum: nonne his qui commorantur in uino: etc. **T**ertio sequela ire quod est percussio. **I**deo dicit. **N**on percussorem. id est non crudelē. **Esa.** 50. **C**orpus meum dedi percussoribus etc. **U**el non percussorem. id est non percussorem conscientias aliorum prauis moribus. **1.** corinth. 8. **E**t percussiones conscientiam eorum infirmum. **Q**uantum ad tertium dicit. **N**on turpis lucri etc. **1.** tymoth. 3. **N**on turpe lucrum sectantes. **Sap.** 15. **S**ed estimauerunt lusum esse uitam nostram et conuersationem uite compositam ad lucrum et oportere uideamus etiam ex malo acquirere. **U**nde deinde ponit bona que debet habere. **E**t primo que pertinent ad conuersationem uite. **S**ecundo que ad ueritatem doctrine ibi. **A**mplectentem etc. **A** patent omnia.

Lectio tertia.

Amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermones: ut potes sit exhortari in doctrina sana. et eos qui contradicunt arguere. **S**unt enim multi etiam inobediētes. uaniloqui et seductores maxime qui de circūcisione sunt: quos oportet redargui: qui uniuersas domos subuertunt: docentes que non oportet turpis lucrigratia. **D**ixit quidam ex illis proprius ipsorum propheta. **R**eteneses semper mendaces. male bestie uentris pigri. **T**estimonium hoc uerum est.

Supra docuit qualem oportet esse episcopum in uita: hic ostendit qualem oportet esse in doctrina. **E**t primo ostendit quod ad ipsum requiritur diligentia studij. **S**ecundo ponit materiam studij. **T**ertio eius utilitatem. **Q**uantum ad primum dicit. **A**mplectentem etc. **A**liquod enim amplectens illud diligenter cōstringit. et amplexus ex dilectione fit. **O**portet enim eius scientie inherere cum amplexu et firma adhesionē animi et cordis dilectione **Sap.** 6. **P**reoccupat eos qui se concupiscunt etc. **P**rouer. 4. **A**rripe illam et exaltabit te: gloriaberis ab ea cum eam fueris amplectatus etc. **M**ateria

studij non debent esse fabule nec temporalia sed sermo fidelis. id est uerus. **P**s. **F**idelis dñs etc. **U**el sermo fidelis. id est fidei in qua oportet episcopum instrui. **S**ed aliqui student in eis dupliciter ut se addiscant solum et operentur. **S**ed hoc non sufficit episcopo: sed oportet ut et alios instruat. **E**t ideo dicit. **Q**ue secundum doctrinam est. **1.** tymoth. 4. **D**icitur. **N**emo adolescentiam tuam contemnat sed esto exemplum fidelibus in uerbo in uersatione etc. **U**tilitas est facultas exequendi officium suum. **O**fficium autem prelati est sicut pastoris. **Iob.** ultimo. **P**asce oues meas. **P**astor uero duo habet facere. scilicet pascere gregem. **1.** Petri. 5. **P**asce qui in uobis est gregem dei etc. **I**tem arcere lupum. **E**t episcopus pascere debet per doctrinam ueram. **Iere.** 3. **D**abo uobis pastores iuxta cor meum et pascent uos scientia et doctrina etc. **E**t ideo dicit. **A**t sit potes etc. **N**on dicit ut exhortetur sed ut potens sit exhortari. **Q**uid est quando habet in promptu exhortationes quando est necesse exequi. **Q**uid figurat **Exod.** 25. per uerces in circulis archę ut archa se possit portari. **L**uce ueluti. **P**otes in opere et sermone. **E**t dicit. **S**ana. id est absque corruptione falsitatis. **I**ntra. 2. **T**u autem loquere que decet sanam doctrinam etc. **1.** thes. 2. **E**xhortatio nostra non fuit de errore neque de immunditia etc. **I**tem ut custodiatur contra hereticos. **E**t ideo dicit. **E**t eos qui contradicunt arguere. id est contumaciter et hoc per studium sacre scripture. **2.** tymoth. 3. **O**mnia scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum ad arguendum etc. **Iob.** 6. **N**ec contradicunt sermonibus sancti. **E**t hec duo secundum philosophum pertinent ad opus sapientis. scilicet non mentiri de quibus nouit quantum ad primum. et mentientem manifestare posse quantum ad secundum. **C**onsequenter cum dicit. **S**unt enim multi etc. ponit necessitatem doctorum. **E**t primo ex parte falso doctorum. **S**ecundo ex parte malorum auditorum ibi. **D**ixit quidam etc. **C**irca primum duo facit. quia primo describit conditionem falso doctorum. **S**ecundo peruersitatem studij ipsorum ibi. **Q**ui uniuersas etc. **I**tem primo ostendit eorum conditionem. **S**ecundo docet remedium contra eos ibi. **Q**uos oportet etc. **C**onditionem ostendit quadrupliciter. **E**t primo ex numero cum dicit. **M**ulti etc. **Ecc.** 1. **S**ultorum infinitus est numerus. **S**ecundo ex uicio inobediētie quantum ad deum et suos superiores **Ro.** 1. **P**arentibus non obediētes. **1.** Regum. 15. **P**eccatorum inobediētie sicut ydolatria dicitur esse. **T**ertio ex uaniloquio scilicet quo ad se. **P**s. **D**ñs scit cogitationes hominum quoniam uane sunt. **Sap.** 13. **V**ani sunt homines in quibus non subest scientia dei etc. et precipue uani sunt heretici. ideo subiungit dicens. **S**eductores. scilicet quo ad inferiores. **2.** tymoth. 3. **M**ali homines et seductores etc. **Q**uarto ex loco cum dicit. **M**axime qui de circūcisione qui cogebant homines iudaizare. **Phil.** 3. **V**idete canes: uidete malos operarios: uidete cōsionem. **C**ontra quos ponit remedium. **N**on estis tolerantis: quia corrūperet populum et imputaret pastori. **Ezech.** 13. **N**on ascendistis ex aduerso neque opposuistis murum pro domo israel etc. **2.** tymoth. 4. **A**rgue obscra increpa in omni patientia et doctrina etc. **E**t ideo dicit. **O**portet redarguere. **U**nde deinde cum dicit. **Q**ui uniuersas etc. describit horum studium. et primo describit ex damno quod inferunt. **S**ecundo ex falso quod docent. **T**ertio ex lucro quod concupiscunt **D**amnū est quia subuertunt etc. **D**octrina enim catholica publice proponit in ecclesia sed heretici latester. et ideo querunt latibula. **P**rouer. 9. **Q**uod furtiue dulciores sunt panis absconditum in auior etc. **E**t ideo circueunt per domos ut seducant precipue mulieres. **2.** tymoth. 3. **E**x his sunt qui penetrant domos et captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis etc. **D**ocentes quod non oportet. id est uana et inutilia. nec querunt lucrum spirituale sed temporale. **E**t ideo addit. **T**urpis lucrigratia

Explanatio sancti Thome

scz tpalis vel pprie glorie Sap. 15. Sed estimauerunt
lulus esse vitā nostrā & conuersionē vite compositā ad
lucrū & oportere vnde cūq; etiā ex malo acquirere. **De**
inde cū dicit. Dixit quidam & describit auditores: quia
isti erant cretenses et ad hos refert hoc opus. Et primo
ostendit conditionē. Secūdo dat remediū. Ibi. Quā ob
causam &c. Circa primū primo describit conditionē per
testimoniū. Secūdo cōfirmat. Dicit ergo. Tales sūt do
ctores: sed & auditores sūt similit̄ seducibiles iuxta tes
timoniū cuiusdā poete eoz. scz epimenidjs. Ibi nota
q; ppheta aliquis dicit qui a deo illuminat̄ sūm intelle
ctū ad cognoscendū aliqua supra cōmunem cognitionē
Numeri. 12. Si quis fuerit inter vos ppheta dñi in vi
sione apparebo ei vel per somniū loquar ad illū &c. Itē
qui exponit pphetias eodem spiritu & eodē modo quo
sunt tradite. Item qui profert aliquid ppheticū. Unde
potest pferri aliqd ppheticū ex quodam interiori inslin
ctu etiā preter suū intellectū. Job. 11. Cayphas cū esset
pontifex pphetauit &c. Non etiā pphetauit sūm sūaz ins
tentionē qui dicebat expedire eū mori ne seduceret po
pulū. Nihilominus tamē fuit motus ad dicendū per spi
ritū. Et hic modus pphetandi est apud illos qui accipi
unt primū verbū aliquoz pro omne qd etiā fit a demoni
bus. Et dicit. Proprius. quia pprie descripsit eoz con
ditionē. Deinde cū dicit. Cretenses &c. pponit testi
moniū & notat eos de tribus. scz de corruptionē ratio
nalis cū dicit. Semper mēdaces. ps. Perdes oēs qui lo
quūt̄ mendaciū. Item de corruptionē irascibilis cū di
cit. Male bestie. id est crudeles. Bestie dicunt̄ quasi va
stie: quia crudeles sunt. Proverb. 28. Leo rugiēs & vr
sus esuriēs. princeps impius super populū pauperē &c.
Et dicit male quia sūm philosophū in politia. hō qñ sūm
rationē operat̄ est optimū animalū: sed quādo declinat
ad maliciā est pessimū. qz si declinat ppter crudelitātē
nulla bestia ita ē crudelis. Unde dicit. q; decies millies
est peior malus homo q̄ mala bestia. Item de corruptio
ne cōcupiscibilis cū dicit. Ventres pigri. id est pigritiā
habētēs ex ventre. Erant etiā gulosi & tales querūt̄ quie
tem. Luce. 12. Anima habes multa bona reposita in
annos plurimos. requiesce comede bibe epulare. **Con**
firmat aut̄ testimoniū cū dicit. Testimoniū &c. Glo. per
hec intelligim⁹ q; doctor sacre scripture accipit testimo
niū veritatis vbi cūq; inuenerit. Unde ap̄tus in plurib⁹
locis recitat dicta gentiliū sicut in. 1. ad corinth. 15. Cor
rumpūt bonos mores colloquia mala &c. Item Act. 17
In ip̄o viuimus mouemur & sumus. Nec ppter hoc ap
probāt̄ tota eoz doctrina sed eligūt bonū: qz verū a quo
cūq; dicat̄ est a spiritu sancto. sed respuit malū. Unde dī
cūt Deutro. 21. in figura huius q; si quis viderit puellā
in numero captiuoz debet pcedere vngues & capillos
id est superfluitates.

Lectio quarta.

Quam ob causam increpa illos dure
et sani sint in fide: non intendentes
iudaicis fabulis: & mandatis hoim
auerfantū se a veritate. Omnia mūda mū
dis. coinquinatis autem & infidelibus nihil
est mundū: sed inquinatē sunt eoz & mens
& cōscientia. Confitent̄ se nosse deum. factis
autē negant: cū sint abominati & incredibi
les. & ad omne opus bonū reprobi.

Posita conditiōe cretensis populi: hic ponit remediū.
Et primo ponit remediū reprehēnsionis. Secūdo assignat

dictoz rationē ibi. Omnia mūda &c. Circa primū tria
facit. Quia primo hortat̄ tyroz ad reprēbendendū eos.
Secūdo reprehēnsionis finem ostendit. Ibi. Et sani &c.
Tertio docet debitiū modū p̄ueniendi ad finē ibi. Nō
intendentes &c. Dicit ergo. Cretenses sunt male bestie
quibus scz debet flagellū & castigatio. Et ideo increpa
eos dure. Prover. 6. Alia vite increpatio. ps. Increpa
feras arūdmis. Sed cōtra. 2. tymoth. 4. In omni pa
tientia &c. Respondeo duplex est ratio exhortatiōis bus
tus. Una ex parte eoz qui reprehendunt. Cretenses enīz
duri & pertinaces erāt. & ideo dure eos reprehēdi iubet
non aut̄ ephesij quoz archiepūs erat tymotheus. Alia
ex parte reprehēndentū: quia & tyros fuit lenis & mans
uetus. & ideo inducit̄ quasi ad contrariū: sed tymothe⁹
erat rigidus. & ideo inducit̄ ad patientiā. Deinde cū
dicit. Et sani &c. tangit finem reprehēnsionis. Nam ho
mo est sanus in quo nō est corruptio. Et sic sanus est in
fide qui in nullo habet eam corruptā. Hoz autem fides
vitiabatur per hereticos. 2. cor. 11. Timeo ne sicut fera
pens esā seduxit astutia sua: ita corruptant̄ sensus ves
stri & excidat̄ a simplicitate que est in xp̄o iesu. 1. tymoth
6. Si quis aut̄ aliter docet & nō acquiescit sanis sermo
nibus dñi nostri iesu xp̄i &c. **De**o cū p̄ueniēdi ad sa
nitatē est si vitent̄ errores iudeoz. Unde dicit. Non in
tendentes &c. In lege etiā erant duplicia vōcumēta fidei.
scz quedā circa credenda. Item quedā mandata religio
nis que erāt seruanda circa cultū dei. Et prima vocat̄ fa
bulas. Secūda mandata hominū & nō dei. Ex quo videt̄
q; eodēmet̄ vetus testamentū vt dicit̄ manichei. Sed
q; dicit̄ fabulis potest referri ad eoz narrationes: preter
doctrinā legis que sunt fabulosa vt thalmitib. 1. tymoth
thei. 1. Ne intēderent fabulis & genealogijs intermina
tis &c. Vel ipsa doctrina que sūt olim veritas: nūc sūm
q; ip̄i intelligūt̄ sunt fabule: sicut illud Esaiē. 7. Virgo
concepit &c. fuit veritas: sed nūc quia ip̄i dicunt adhuc
hoc esse implendū est fabulose. Item mādata hominū
possunt intelligi nō que sunt in lege moysi: sed traditio
nes seniorū. Matb. 15. Sed nūquid mandatis hominū
non est obediendū? Respondeo q; sic quādiū nō auertūt
a veritate dei. Et ideo subdit. Auertantū se a veritate.
2. tymoth. 4. A veritate quidē auditū auertēt &c. Si
mille habet Matb. 15. Sine causa colūt̄ me docētēs do
ctrinas & mādata hominū. Simile dicit̄ Marci. 7. Vel
dicendū est q; mādata que sunt in lege dei sunt facta mā
data hominū. Quādo etiā saluant̄ in signū future verita
tis sunt mādata dei: sed quia velūt̄ ea saluare post q; cor
pus nostrū mortuū est legi sunt mandata hominū. De
inde cū dicit. Omnia mūda &c. in speciali ostendit dicto
rū rationē. scz quomō auertūt̄ se a veritate. & quomō di
cunt fabulas & mādata hominū qd est precipue de discre
tione ciboz sūm legem quā pseudo quidā dicebat̄ esse ser
uandā. Et ideo primo ostendit quomō hi cibi habent se
ad bonos. Secūdo quomō ad malos ibi. Coinquinatis
autē &c. Dicit ergo. Non intendentes fabulis de cibis qz
omnia scz cibaria sunt mūda. Sed inferit. Ergo adulteriū
est mundū mūdis. Respondeo. Dicendū est q; nō. quia
ex hoc ip̄o q; adest immūdat. Sed illa sunt mūda mūdis
que de se nō immūdant. Matb. 15. Ea que intrāt in os
nō coinquinat̄ hominē. & omne qd intrat in os mūdum
est. Sed duplex est obiectio. Una qd Levitici. 11. dicit̄
q; quādo aliqd animal nō ruminat vel nō scindit vngue
lam est immūdum. Respondeo sūm augustin⁹. cōtra faulstū
aliquid est immūdū: vel sūm rei naturā: vel sūm significa
tionē. puta: si hoc nomen stultus sūm se sumat̄ inquantū
est vox quedā sic nō est immūdus sed bonū. Si vero sūm
significationē: quia significat defectū sapientie sic habes

in epistolam ad Titum II

immunditias. Actus autē illius populi erant actus prophetici. Unde porcus scdm q̄ res quedā non est immū-
 dus sed scdm q̄ significat hominē voluptatib⁹ se inuol-
 uentē. Sed nūc veritate veniente cessant et vtunt cibis
 homines scdm suaz naturā. Alia questio est q̄ Act. 15.
 mandauerūt apostoli q̄ abstinēt se a sanguine et suffo-
 cato. ergo videt q̄ non sit licitū hoc comedere. nō ergo
 omnia mūda mūdis. Respondeo: aliqui credūt q̄ illud
 mandatū intelligat ad litterā et q̄ obligat vsq; modo vt
 apud grecos et etiā aliquādo apud latinos. Aliqui autē
 dicūt q̄ non intelligit scdm litterā sed scdm mysteriū vt
 per sanguinē intelligant homicidiū et a suffocato. id est
 oppressione pauperū. Et hoc bonū est: sed nō est tota ra-
 tio precepti. et ideo dico q̄ ad litterā est preceptū et tamē
 non obligamur. Quedā enim phibent quia mala sunt
 et hec simpliciter sunt vitanda. Aliqua vero que nō sunt
 mala simpliciter: sed p̄ tempore et hec sunt seruāda exi-
 stente causa. Et hec apostoli prohibuerūt non quia mala
 scdm se. quia Math. 15. dicit dñs contrariā. Sed ratio
 erat: quia cōuersi erant quidā ex iudeis et quidā ex genti-
 bus. Et ideo oportebat ad hoc q̄ vnus populus ex eis
 fieret q̄ vni cōdescenderet alius vt iudeis quibus abho-
 minabile erat comedere sanguinē et suffocātū condescen-
 deret. Et ideo ad seruandā pacem instituerunt apostoli
 hoc esse seruandū pro tempore illo. ¶ Deinde cū dicit.
 Coinquinatis et. ostendit quomō se habent ad malos.
 Et circa hoc tria facit. quia primo ostendit hoc. Secūdo
 assignat cāz ibi. Sed iniquitate et. Tertio manifestat per
 signū ibi. Confitent et. Dicit ergo. Libi istī mūdi sunt
 mūdis: sed immūdi coinquinatis. id est his qui habēt cō-
 scientiā coinquinatā. Eccl. 13. Qui tetigerit picē inquit
 nabit ab ea et. ¶ Cum infidelibus. id est qui habēt ma-
 lam fidē. Esai. 21. Qui incredulus est infideliter agit.
 Sed nūquid facit peccator et infidelis immūdas elemo-
 synā? Dicendū est q̄ aplūs non ponit affirmatiuā sed ne-
 gatiuā. Unde nō dicit omnia: sed nihil mundū eis quod
 verum est: quia nihil eis perfecte mundū est: quia nihil
 est mundū in actibus nisi in finē debitū ordinatū sit. isti
 autē sunt extra finē. Sed nūquid aliquid est eis mundū?
 Sic. Sed cōtra: quia omne qd nō est ex fide peccatū est.
 Dicendū est q̄ malū nunq̄ corrupit totū bonū. Impossi-
 bile em̄ est quin in peccatore quolibet sit aliqd bonū. scz
 nature etiā in demonibus. quādo ergo peccator facit ali-
 quod scdm q̄ est peccator et infidelis: totū est peccatū ex
 hac radice. Sed si quid facit ex principio alicuius boni
 qd̄ habet vt fidei informis vel nature: nō est immūdus.
 Et ideo signāter dicit. Coinquinatis et infidelib⁹. id est
 inquantū sunt huiusmōdi. Comedebāt enim cōtra conscien-
 tiā et errabant in fide. Et ideo qd̄ de natura sua est mū-
 dum: fecerūt sibi immūdus. Cuius causa est: quia causa
 actū eoz est immūda. scz volūtas et intellectus que sūt
 in eis deprauati. Unde dicit. Sed inquinati sunt eozū
 mens. scz per infidelitatē. et cōscientiā. scz per peccatū.
 Baruch. 3. Quid est israel qd̄ in terra inimicōz eo: inue-
 terati in terra aliena: coinquinatus es cū mortuis? et.
 ¶ Deinde cū dicit. Confitent et. ostendit fidē per signū
 Si em̄ aliquis dicat q̄ eoz dicta sunt vera: immo q̄ ha-
 bēt fidem vnus dei et cōsentit euz: hoc excludit. Et p̄mo
 ostendit bonū qd̄ erat in eis. scz q̄ cōsentit et. scz labijs
 ex terioribus. Esa. 29. Populus hic labijs me honorat
 cor autē eoz longe est a me. Jerem. 12. Prope es tu ori
 eoz et longe a renibus eoz. Secūdo ostendit defectū in-
 teriorē. et primo quantū ad p̄sentia. Secūdo quantū ad
 futura. ibi. Incredibiles et. Quod ad p̄sentia: quia ne-
 gant eū factis. Qui em̄ peccat inquantū est de se negat
 eū factis quia qui consistit deū. consistit et eius potestatē

scz q̄ est ei obediendū. Et ideo si nō obedit peccādo ne-
 gat factis qd̄ consistit ore. Sed dicitis quicūq; negat deū
 est infidelis. Peccatores negant deū factis ergo et. Re-
 spondeo sicut habens scientiā in vniuersali potest errare
 in particulari. ita habēs fidem in vniuersali. In particu-
 lari tamē agibili corrupit p̄pter corruptionē affectus
 1. et 2. timoth. 5. fidem negauit: et est infideli deterior.
 Quomō autē ad futura veniūt? Certe quia nō solū ne-
 gant: sed sunt indispositi ad redeundū ad deū. Sunt em̄
 tria p̄pter que homo redit ad deū scz dei gratiā. Ro. 5.
 Iustificati gratiā ipsius et. Secūdo est fides. Act. 15.
 Purificās fide corda eoz et. Tertio exercitiū boni ope-
 ris. Ro. 2. Factores legis iustificabunt. Hec tria exclu-
 dit ab ipis primo gratiā ibi. Quia abhominabiles. id est
 nō accepti per gratiā. Secūdo fidem cū dicit. Incredibiles.
 id est non apti ad credendū. Ezech. 2. Increduli et
 subuersores sunt tecū. Tertio tertiu: quia ad omne opus
 bonū reprobi. id est reprobandi. Jerem. 6. Argentū repro-
 bum vocate eos.

Capitulum secundū.

T autem loquere que decent sa-
 nam doctrinam. Senes vt sobriū
 sint. pudici. prudentes. sani in fi-
 de. in dilectiōe. in patientia An-
 similiter in habitu sancto: nō criminatrices
 non multo vino seruietes: bene docentes
 vt prudentiam doceant. Adolescentulas vt
 viros suos amēt. filios suos diligāt. prudē-
 tes. castas. sobrias. domus curam habētes
 benignas. subditas viris suis: vt non blas-
 phemetur verbum dei. Iuuenes similiter
 hortare vt sobriū sint.

Superius aplūs instruxit rētū quales m̄nistros institu-
 at ad arcendū hereticos: hic docet quid ipse circa eos fa-
 ciat. Et primo p̄ponit hoc in generali. Secūdo distin-
 guit per partes. ibi. Senes et. Dicit ergo. Ita dixi q̄
 oportet episcopos cōstituere. sed ne credas q̄ tu sis pro-
 pter hoc alienus a cura imo maior debet esse tibi sollicitu-
 tudo ad instruendū. Ideo tu autē loquere que decent sa-
 nam doctrinā. scz per que fides incorrupta edificat. Su-
 pra. 1. Et sit potēs exhortari in doctrina sana et eos qui
 contradicūt arguere et. ¶ Deinde ostendit idēz per par-
 tes. Et primo ponit doctrina sana cōtra peruersitatē vī-
 te. Secūdo cōtra hereticos et errores ibi. Stultas autē
 questioes et. Circa primū duo facit. Quia primo instruit
 singulas conditiōes hominū. Secūdo generaliter om-
 nes. tertio capi. ibi. Admone illos et. Iterū prima in
 duas. quia primo ostendit quomō instruat liberos. Secū-
 cūdo quomō instruat seruos ibi. Seruos et. Item p̄mo
 ostendit quomō instruat liberos verbo. Secūdo quomō
 exemplo ibi. In oibus teipm et. Circa primū duo facit.
 quia primo ostendit quomō instruat senes. Secūdo quo-
 modo doceat iuuenes ibi. Adolescentulas et. Item pri-
 ma in duas. quia primo ostendit quō instruat senes ma-
 res. Secūdo quō anus feminas ibi. Anus et. ¶ Scien-
 dū est autē q̄ quedā bona sunt ad que senectus disponit
 que primo ponit. Secūdo quedā bona quibus senectus
 cōtrariat. et hec secūdo ponit ibi. Sani in fide et. Inter-
 bona vero ad que senectus disponit. Anū est p̄emptus
 delectationū. Aliud est perfectio sapientie et prudentie.
 Disponit quidē senectus ad cōtempnū delectationū. Iu-
 uenū enim corpora seruet naturali calore ex quo cōcitatē

Explanatio sancti Thomae

Iuuentus ad delectationes corporales que precipue consistunt in cibis et potibus et ueneris. Sed ad vitandum hec disponit senectus. Senes enim sunt morti ficati. 2. Regu. 19. Nunquid uigent sensus mei ad discernendum suauem uel amarum? Et ideo dicit. Et sobrii sint quantum ad cibos et potus et pudici quantum ad ueneria. Sen. 18. Postquam consensu et dominus meus uetulus est uoluptati opera dabo. Sed si senectus ad hoc disponit quare hoc monet? Respondet aliquando contingit ex magna perversitate quod senex reducit ad puerilia peccata. Esai. 65. Puer centum annorum morietur: et peccator centum annorum maledictus erit. Et duplex est ratio quare hoc contingit. Aliter enim ad hoc mouet senex aliter iuuenis. Iuuenis enim incitat ad hec ex instinctu passionis. Senex ex electioe propter duo. Nullus enim uult esse sine delectationibus. et tanto plus appetit eas quanto maiores molestias sentit. Senex autem patitur multa incommoda et defectus nature. Et ideo quando non habet spirituales delectationes querit corporales. Secunda ratio est: quia iuuenis quandoque refrenatur per pudorem. Senes autem secundum philosophum sunt inuerecundi: quia sunt antiqui et multa experti. Iuuenes autem uani et uerecundabiles naturaliter. Et ideo refrenantur sed non senes. Item senectus disponit ad prudentiam propter experientiam longi temporis. Job. 12. In antiquis est sapientia et in multo tempore prudentia. Eccl. 25. Quam speciosa ueteranis sapientia et gloriosus intellectus et consilium. Corona senis multa peritia etc. Contingit tamen aliquando senem esse fatuum. Eccl. 25. Senem fatuum et insensatum. Et hoc est ex duobus quod senex est fatuus. Prudentia enim acquiritur per exercitium. quando ergo in iuuentute se in bonis non occupant sunt in senectute imprudentes. Eccl. 25. Que in iuuentute tua non congregasti quomodo inuenies ea in senectute tua. Item alia ratio est. quia in iuuentute quandoque affluit uoluptatibus et maxime superfluitate ciborum. et ideo desiccatur eorum cerebrum. Proverb. 20. Luridiosa res est uinum et tumultuosa ebrietas. quicumque his delectatur non erit sapiens etc. Deinde ponit ea ad que contrariatur senectus. et primum est fides. secundum dilectio. tertium patientia. Quantum ad primum dicit. Sani in fide. quod sine ea impossibile est placere deo. Heb. 11. Sed quod aliqui non sunt sani in fide: maxime in aliquo nouo quod ponitur senibus credendum contingit ex duobus. Primum quod senes non sunt firmi in aliquo nouo propter presumptionem sapientie. et ideo non credunt alijs. Job. 12. Et senes sunt in nobis. Item quia naturale uirtutum sensum est quod sunt increduli: quia sunt experti se sepius esse deceptos. Et ideo loquuntur semper cum forte uel fere aduerbis temperatiui modi et dubitatiui modi. Incredulitas autem repugnat fidei. Esa. 21. Qui incredulus est infideliter agit. Quantum ad secundum dicit. In dilectione. et hoc ideo: quia plenitudo legis est dilectio. Et monet ad hoc propter duo. Primum quia in senibus parum est amicitie: quia amor nutritur per conuictum. Nullus autem uult diu conuicere cum tristibus. Senes autem sunt tristes. Et ideo non est diu cum eis amicitia. Item quia senes diligunt propter utilitatem tantum sicut iuuenes propter delectabile. Senex enim indiget sustentatione. Quantum ad tertium dicit. In patientia. et monet ad hoc propter tria. Primum quod senes multa mala circueunt et ideo indigent patientia contra turbationes. Alia ratio est. Senes enim uiuunt in memoria multorum unde semper dicunt antiqua. Iuuenes autem uiuunt in spe magis et ex hoc senes dupliciter ad patientiam mouentur propter bona. scilicet que habuerunt et carent eis. Unde boetius Summa miseria est fuisse felicem. Tercium. Recordata est hierusalem dierum afflictionis sue preuentionis omnium desiderabilium suorum que habuerat a diebus antiquis etc. Item

quia uiuunt in memoria contingit quod aliqui qui modo eos despicunt aliquando fuerunt peiores: et ideo turbant Job. 30. Hunc autem derident me iuniores tempore quorum patres non dignabar ponere cum canibus meis. Tertia ratio est: quia quanto senex appropinquat ad finem uite. tanto magis desiderat uiuere. Unde uidens se desicere magis tristatur. Deinde cum dicit. Anus etc. docet qualiter uetule instruantur. Et primo docet qualiter instruantur in uita. Secundo in doctrina. Item primo qualiter in habitu. Secundo qualiter in uictu. Tertio quod in uerbo. Quantum ad primum dicit. In habitu sancto id est carente lasciuia et pompa. Et hoc conuenit omni mulieri. 1. petri. 3. Quare sit non extrinsecus capillatura aut circudatio aurium aut indumentum uerimentorum cultus etc. 1. ty moth. 2. Similiter et mulieres in habitu ornato cum uerecundia et sobrietate ornatas se non in torzibus crinibus. aut auro aut margaritis. uel ueste preciosa etc. Sed specialiter anus hoc seruare debet: quia iuuenularum est propter uiros suos modeste se ornare quod intelligitur simpliciter de omni motu corporis. Eccl. 19. Amictus corporis et risus dentium et ingressus hominis enunciant de illo. Quantum ad secundum dicit. Non criminatrices. Duo enim sunt in senes. Unum quod commune est omnibus senibus. scilicet quod sunt suspiciosi: quod uiderunt multa mala que sunt presumunt de alijs. Item in mulieribus specialiter sunt zelotipe et uirgines pringit in uetula: quod rone etatis est suspiciosa. rone sexus est zelotipa. Eccl. 26. In muliere zelotipa. flagellum lingue omnibus concians. Et ideo dicit. Non criminatrices. Quantum ad conuictum dicit. Non multo uino seruientes. et de uirgine dicit. Et sobrie sint. Et dicit. Non multo. quia quandoque uirunt eo propter frigiditatem earum. Quantum ad uocem dicit. Bene docetas. Contra. 1. cor. 14. Mulieres in ecclesijs taceant non enim permittitur eis loqui sed subditas esse etc. 1. ty moth. 2. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto etc. Respondet. Dicendum est quod doctrina publica que fit in populo interdicitur mulieri: sed priuata qua quis familiam docet ei conceditur. Proverb. 31. Uiso qua eruditur eum mrisua. et Proverb. 4. Ma et ego filius uiri pater mei tenellus et uigilans coram matre mea et docebat me atque dicebat etc. Et hoc dicit. Et prudentiam doceant magis ad anus quam ad uiros quia quandoque docent fabulas apiles magis quam proficia et etiam quia magis ipse conuersantur cum pueris et cum familia quam uiri. Deinde cum dicit. Adolefcentulas etc. ostendit qualiter instruat iuuenes. Et primo ostendit qualiter instruat iuuenes feminas. Secundo qualiter matres iuuenes ibi. Iuuenes similiter etc. Item prima in tres. quia primo ostendit qualiter se habeant ad personas concitatas. Secundo ad seipsas. Tertio ad subiectos. Quantum ad primum dicit. Et uiros etc. Uiro enim debet amor. Proverb. 12. Mulier diligens corona est uiro suo etc. Eccl. 25. In tribus beneplacitum est spiritui meo etc. Et infra. Vir et mulier bene sibi consentientes. Et sic ut prudentiam doceant adolefcentulas et uiros etc. Sed prima expositio est melior. Et filios diligat hoc est naturale. Esa. 49. Nunquid potest mulier obliuisci infantem suum ut non misereatur filio ueteri sui etc. Et nota quod dicit ut uiros amet et filios diligat ut sit amor ad uiros et ad filios dilectio. quia ad uiros est amor seruientior sed ad filios naturalior. Sed quantum ad seipsas tria dicit. Unum quo ad rationem scilicet prudentes. Proverb. 19. Domus et uinitie dant a parentibus a domino autem proprie uxor prudentis. Et hoc necessarium est quia iuuenis earum et sexus contrariatur prudentie. Aliud est quantum ad concupiscibile. scilicet cum dicit. Castas. Tertium uero quantum ad irascibilem cum dicit. Sobrias. Eccl. 26. Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata

in epistolam ad Titum II

Sed quantum ad subiectos. Primo ponit curam eorum. Secundo modum. Tertio ratione assignat. De primo dicit Dominus 2c. Prover. 14. Sapiens mulier edificat domum suam: inspiens vero extructa quosq; destruet manibus. In cura autem sunt duo obseruanda mulieri. sunt enim ut plurimum iracunde. Eccl. 25. Non est ira super iram mulierum. Et ideo dicit. Benignas. Quasi dicat. Cum mansuetudine regat. Aliud est quod quoniam mulier potestate habet nititur in contrarium viro suo. Eccl. 25. Mulier si primatum habeat contra riam est viro suo. Unde dicit Gen. 3. Sub viri potestate eris et ipse dominabit tui. Et hoc ideo ut non blasphemet verbum dei. i. non detis occasionem blasphemandi 2c. Et omnia hec notant Tobie. 10. vbi dicit quod raguel et Sara monues ruit filiam suam honorare foceros. diligere maritum. regere familiam. gubernare domum. et seipsum irreprehensibile exhibere. **C**onsequenter ostendit qualiter doceat mares iuuenes. scilicet ut sobrii sint quod repetit quia ebrietas est principium vitioꝝ. 1. petri. 5. Sobrii estote 2c.

Lectio secunda.

In omnibus teipsum prebe exemplum bonorum operum in doctrina. in integritate. in grauitate. Verbum sanum irreprehensibile: ut his qui ex aduerso est vereat nihil habens malum dicere de nobis. Seruos dominis suis subditos esse. in omnibus placentes. non contradicentes. non fraudantes. sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam saluatoris nostri dei ornent in omnibus. Supra apostolus tyrum docuit de quibus instruat subditos liberos. Et quia non tantum verba profunt sed etiam exempla ideo docet ut se exemplum prebeat. Primo generaliter. Secundo specialiter. Ibi. In doctrina 2c. Tertio rationem huius assignat. Ibi. Et is qui ex 2c. Dicit ergo. Quia etate iuuenis es prebe te in exemplum omnibus bonorum operum. Prelatus enim debet esse quasi forma existens discipulis. 1. cor. 11. Imitatores mei estote sicut et ego christi. Job. 13. Exemplum dedi vobis 2c. Deinde cum dicit. In domo 2c. ponit specialia in quibus debet se prebere exemplum. et primo ostendit quod debeat esse eius actus scilicet in doctrina. Unde dicit. In doctrina. Hoc enim est proprium prelati Ieremi. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meum et pascent vos scientia et doctrina. Et quod habet alios episcopos sub se. ut dicit supra. 1. Episcopos constituas 2c. Ideo debet alios docendo: eis exemplum doctrine prebere. 1. tymoth. 4. Attende tibi et doctrine. Item monet se quantum ad vitam et primo declinare a malo. Eccl. 1. Quiescite agere peruersa. Et ideo dicit. In integritate per corruptionem sicut enim corpus perdit integritatem per corruptionem membrorum suorum: ita anima per corruptionem peccati. In prelato autem est integritas sensus. per prudentiam: affectus per charitatem: corporis per castitatem. 1. thes. viti. Integer spiritus vester et anima et corpus sine querela in aduentu domini nostri iesu christi seruet. Secundo quod sit grauis quantum ad bona que cum charitate sunt. Graue autem duo habet. vnum quod descendit et finem hoc vituperat. ps. Filii hominum vsque quo graui corde 2c. Aliud est quod est stabile et firmum. Et id illi dicuntur graues qui non defacili mouentur a bono et hoc commendat. ps. In populo graui laudabo te. Et ad hoc inducit eum. Prover. 17. Non decet principem labium mentiens. Deinde ostendit qualis debet esse eius doctrina et verbum. Et dicit quod debet esse sanum. i. non corruptum falsitate. 2. tymoth. 1. Formam habet sanorum verborum que a me audisti in fide 2c. Item quantum ad modum cum dicit

Irreprehensibile. i. ut prestat tempore suo et cum omni decentia et pyocatione ad correptionem. Eccl. 20. Ex ore facti reprobati parabola. Non enim dicit illam in tempore suo. Finis autem doctrine est ut is qui 2c. Quasi dicat. Si oculus bene se habeat. scilicet prelati et subditi: aduersarij non possunt vobis nocere. 1. petri. 2. Sic est voluntas dei ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. 1. tymoth. 5. Nulla occasione dare aduersario maledicti gratia. Deinde cum dicit. Seruos 2c. docet qualiter instruat seruos. Et primo facit hoc Secundo et ratione assignat ibi. Apparuit 2c. Circa primum tria facit. Quia primo inducit seruos ad subiectionem. Secundo de terminat modum eius. Ibi. In omnibus 2c. Tertio ostendit necessitatem doctrine huius ibi. Et doctrinam 2c. Dicit ergo. Admone seruos 2c. 1. petri. 2. Serui subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis et modestis sed et diuisculis 2c. Col. 3. Serui obedite per omnia dominis carnalibus non ad oculum seruientes 2c. Idem dicit Ephe. 6. Et quare monet hoc tam frequenter apostolus? Respondeo. Non sine causa. Heresis enim incepta apud iudeos quod serui dei non deberent seruire hominibus: et ex hoc etiam derivatum est in populo christiano quod dixerunt quod per christum filium dei facti non deberent esse serui hominum. Sed christus per fidem non venit tollere ordinem iusticie: immo per fidem christi iusticia seruatur. Ro. 3. Iusticia autem facit alios alijs subditi. Sed seruitus homini est quantum ad corpus. Nam per christum nunc liberamur a seruitute quantum ad animam: sed non a corruptione corporis sed in futuro liberabimur etiam a corruptione et seruitute corporali. 1. cor. 15. Cum tradiderit regnum deo et patri 2c. Sed quod dicit in omnibus potest referri primo ad hoc quod dicit subditos. ut intelligat in omnibus. scilicet ad que se extendit ius dominie potestatis. Et ad hoc quod dicit. Placentes. Debet enim esse subiectio. Primo ut seruatur sine offensione non solum murmure et tarditate. Col. 3. Per officia placentes deo. 1. cor. 10. Ego per omnia omnibus placeo. Contra Gal. 1. Si hominibus placere christi seruus non essem 2c. Respondeo. Placere homini propter ipsum est vituperabile: sed propter deum est laudabile. Secundo ut sint sine repugnancia. ideo dicit. Non contradicentes. Eccl. 4. Non contradicas verbo veritatis 2c. Tertio sine fraude. Unde dicit. Non fraudantes. vbi vnum remouet et alterum astruit. Remouet fraudem. Seruis enim committunt bona dominorum. Luce. 19. Tradidit eis bona sua. Astruit in omnibus bonitatem. Et ideo dicit. Sed in omnibus 2c. Sed quo fine sunt hec scienda? Non quidem propter terrenum fauorem sed propter gloriam dei. Unde dicit. Et doctrinam 2c. Glo. Dnamentum doctoris est honesta vita discipuli sicut sanctitas infirmus est laus medici. Doctor curator est animarum. Si ergo nos ostendimus bona opera laudat doctrina christi Esa. 52. Jugiter tota die nomen meum blasphemant. Math. 5. Et videant opera vestra bona 2c.

Lectio tertia.

Apparuit enim gratia dei et saluatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos. ut abnegantes impietatem et secularia desideria. sobrie. et iuste. et pie viuamus in hoc seculo: expectantes beatam spem et aduentum glorie magni dei et saluatoris nostri iesu christi: qui dedit semetipsum pro nobis: ut nos redimeret ab omni iniquitate: et mundaret sibi populum acceptabilem sectatoꝝ bonorum operum. hec loquere et exhortare. et argue cum

Explanatio sancti Thome

omni imperio. Nemo te contemnat.

Supra ap[osto]lus instruit tyru[m] qualiter doceret seruos & li-
beros & cōcluit quasi rationē vt scz doctrina xp̄i ornare
tur: hic assignans plenā rationē dicitur exponit qd dixit
per bonā conuersationē. Et primo premitit gratiā & do-
ctrinā xp̄i. Scdo inducit eū ad grāte predicationē. ibi.
Hec loquere &c. Item primo pponit grāte apparitionē
Scdo eius instructionē ibi. Erudies nos &c. Tertio ei⁹
operationē ibi. Qui dedit &c. Sciendū est autē q gratia
imporat misericordiā: qz gratia est de eo qd gratis dat.
& qd gratis dat hoc misericorditer dat. Misericordia au-
tē semper in deo fuit: tamē olim circa hoīes latebat. ps.
Dñe in celo misericordia tua &c. Ante xp̄m em̄ oēs quā-
tūcūq; essent iusti erāt sub damnatiōe. sed xp̄o filio dei
carnē assumēte apparuit gratia. 1. tymo. 3. Et manife-
ste magnū est pietatis sacramentū qd manifestatū est in
carne &c. ps. Qui sedes super cherubin manifestare &c.
Sed quāto quis est potēti⁹ tāto eius gratia magis des-
iderat. Unde gratia dei desiderāda est. Et hoc est qd di-
cit. Gratia dei. Item est ad saluandū. Unde dicit. Et sal-
uatoris nostri. Esai. 51. Salus a[nt] me in sempiternū
erit &c. Hec autē gratia nō proponit vni solūmodo popu-
lo iudeoꝝ sicut olim: sed oībus hoībus. Esa. 40. Vide-
bit oīs caro pariter qd os dñi locutū est. Esa. 52. Et vi-
debūt oēs fines terre salutare dei nostri. 1. tymo. 2.
Sunt oēs hoīes saluos fieri &c. Et potest dici q in nati-
uitate xp̄i apparuit hec gratia dupliciter. Vno mō & pri-
mo. qz per maximā dei gratiā datus est nobis. Unde ei⁹
cōceptio cū sit operatio totius trinitatis attribuit tamen
sp̄cialiter spiritui sancto qui est principū gratiā. Et hec
gratia apparuit oībus hoībus & sp̄cialiter homini xp̄o
Job. 1. Plenū gratie & veritatis. Et hac gratia. secū-
do est cōsecuta instructio humani generis. qz ante xp̄m
fuit mūdus in ignoitiā & heresi. Esa. 9. Populus qui
ambulabat in tenebris vidit lucem magnā. Unde dicit.
Erudies nos. scz sicut homo erudit filiu[m]. De duobus
autē erudit nos. qz duo necessaria sunt homini. scz bo-
nū opus & recta intentio. Prio ostendit quōd xp̄s nos de
prio erudit. Scdo de scdo ibi. Expectātes &c. Dicit er-
go. Et abnegātes &c. Notandū est ergo qd dicit impieta-
tē & secularia desideria. quia oīa peccata vel consistūt in
his que sunt directe cōtra deū que dicunt peccata impie-
tatis. Pietas est pprie est fin quā colimus parentes &
patriā: sed qz deus est principalis pater noster. ideo per-
tinet ad cultū dei pietas. Job. 28. scdm aliā litterā vbi
nos habemus sic. Ecce timor dñi ipsa est sapiētia. Ecce
pietas ipsa est sapientia &c. Et ideo peccata cōtra deū di-
cunt esse impietates. Ro. 1. Reuelat em̄ ira dei de celo
super oēm impietate[m] &c. Et ibi loquit de ydolatria. Vel
consistūt in abusu temporalū & hec sunt secularia dese-
ria. Et autē seculū spaciū mensurans piodū rerū. Unde
per secularia intelligunt res seculares & oīa peccata que
in primū committunt vel in se per eaz abusum. De-
inde cū dicit. Sobrie &c. ostendit quid boni faciam⁹. Et
dicit. Sobrie. quantū ad se. iuste ad primū. pie ad deū.
Sobrie ad se quasi mensurate. Bria em̄ mensura est. et
hoc est si homo cū mensura ratiōis vitat exterioribus re-
bus & pprijs passionibus. Unde sobrietas accipit pio qd
liber mensurato vsu rerū exteriorū & extrinsecarū passio-
nū. Sap. 8. Sobrietatē em̄ & sapientiā docet & iusticiā & vir-
tutē quibus nihil vili⁹ est in vita hoībus. Iuste ad prioris
mū. ps. Iust⁹ dñs & iusticiā dilexit &c. Pie ad deū. 1. ty-
mo. 4. Exerce te ad pietatē. Deinde cum dicit. Ex-
pectātes &c. instruit eū de fine qui cōsistit in duobus. scz
in gloria ante in morte. Alius in gloria corporis in aduē-
tu xp̄i. Job. 5. Venit hora in qua oēs qui in monumentis

tia sunt audiēt vocem filij dei &c. Quantū ad primū dicit.
Expectantes &c. Contra illos qui ponūt finem homi-
nis in actu virtutū in hac vita. Sed hoc non est verū. qz
& si sobrie & pie & iuste vinamus adhuc sumus expectan-
tes Job. 7. & 14. Sicut mercenarij dies eius. Esa. 30.
Beati omnes qui expectāt eū. Et ideo dicit. Expectātes
beatā spem quod potest intelligi dupliciter. Vel qz est
spes de beatitudine. Vel quia expectatio facit ipos bea-
tos. Quantū ad secundū dicit. Et aduentū &c. scz per
quem resurgēt corpora nostra. Qui em̄ diligit amicu[m] cū
desiderio expectat eū. 2. tymo. 4. Non solū autem
mibi sed & his qui diligit aduentū eius. Luce. 12. Vos
similes hominibus expectantibus domini sui. Et dicit.
Aduentū glorie quia primus fuit humilitatis. Phil. 2.
Humiliavit semetipm &c. Math. 11. Dicitis a me qz mi-
tus sum & humilis corde. Et ille erit glorie quia sua diu-
nitas oībus innotescet. Luce. 21. Et tūc videbunt fia-
liū hominis venientē in nubibus cū potestate magna et
maiestate. Et dicit. Magni dei: contra arrū qui dixit fi-
liū non equalē patri. Et bene magnus quia dicit Ro. 9
Qui est super oīa deus benedictus in secula. 1. Joh.
vlt. Et finis in vero filio eius &c. Item est saluator. 1.
tymo. 2. Hoc em̄ bonū est & acceptū corā saluatore no-
stro deo: qui oēs homines vult saluos fieri &c. Quia ad
hoc venit & hoc imporat nomē eius. Math. 1. Ipse em̄
saluū faciet populū suū a peccatis eoz. Et addit xp̄i. scz
qui est vnctus in quo intelligit vno diuinitatis ad hu-
manitatem. Aliqui em̄ dicunt vnitū sed nō ita qd habeant
essentiā diuinitatis eis vnitam: sed quia participāt eius
aliquid. sed xp̄o est vnita diuinitas. ps. Unxit te deus
deus tuus &c. Deinde cū dicit. Qui dedit &c. ostens-
dit operatio gratie. Et primo ostendit beneficiū gratie
passionis eius. Secūdo passionis fructū ibi. Et nos res-
dimeret &c. Dicit ergo dico qd est noster saluator. & quos
modo quia dedit se &c. Ephe. 5. Ambulate in dilectio-
ne sicut & xp̄us dilexit nos & tradidit semetipm p nobis
oblationē & hostiaz deo &c. Fructus eius dicit liberatio
& sanctificatio. Liberatio cū dicit. Et nos redimeret ab
oīni iniquitate. Jo. 8. Qui facit peccatū seruus est pec-
cati. Primus em̄ hō ex peccato suo redactus est in serui-
tutes pcc̄i ex qua seruitute inclinabat ad aliud peccatū:
sed xp̄us satisfecit per suā passionē. Et ideo sumus redē-
pti a seruitute. Esa. 43. Noli timere. quia redemi te &c.
Et non solū ab originali sed ab oīibus que quis suz vo-
luntate superaddidit. Sanctificatio in bono ponit cū
dicit. Et mūdaret &c. id est vt sanctificaret populū sic. s.
vt essemus populus eius. id est ei ofsecratus. Qui aliqñ
non populus eius. nūc autē populus eius &c. Disc. 1. &
Ro. 9. Acceptabile. scz deo per rectā fidem & intentio-
nē. Prouerb. 14. Acceptus est regi minister intelligēs
Vel acceptabile. id est peculiarē. Deutro. 7. Te elegit
dñs deus tuus vt sis et popul⁹ peculiaris &c. Sed oportet
etiā qd extra sint opera bona. Unde dicit. Sectatorē
bonozū operū. Rom. 13. Bcnū fac & habebis laudes ex
illa. Galath. 6. Bonū autem faciētes non desiciamus.
Deinde cum dicit. Hec loquere &c. inducit eū ad pre-
dicationē gratie. Et circa hoc duo facit. Quia prio hor-
tat eum ad predicandū. Scdo instruit predicandi mo-
dum ibi. Cū omni &c. Dicit ergo. Loquere ipsecātia ad
credēda exhortare ad agēda. 1. thcf. 2. Exhortatio no-
stra non de errore: neq; de immūdiū: neq; in dolo &c.
Argue male agentes. 1. tymo. 5. Eccantes cor-
ram oībus argue &c. Et hoc cum omni imperio. id est
cuz auctoritate: quia loquit vt instrumentū vel minister
dei. Et ideo cū fiducia diuine auctoritatis. Est tamen lo-
quendū in exhortando quādoq; euz p̄ce considerando

in epistolam ad Titum III

Infirmatē ppriam. puer. 18. Cum obsecrationibus lo-
quitur pauper. Quādoq; cum imperio considerādo aucto-
ritatem comissam. 2. Corin. vltimo. An experimentum
queritis eius qui in me loquitur christus. Vel cum man-
suetudine ad bonos. cū austeritate ad obstinatos. habet
autē moneri vt cum imperio arguat: quia naturaliter sus-
cit mitis. 1. Ti. 4. Nemo adolescentiaz tuam contēnat.

Capitulum tertium.

Admonere illos p̄ncipibus et po-
testatib⁹ subditos esse. dicto obe-
dire. ad omne opus bonuz para-
tos esse: Nemine blasphemare:
non litigiosos esse: sed modestos: omne ostē-
den tes mansuetudinē ad omnes homines
Eramus em̄ aliquando et nos insipientes et
increduli: errantes: seruientes desiderijs et
voluptatibus varijs: in malicia et inuidia
agentes odibiles: odientes inuicem. Cum
autem benignitas et humanitas apparuit sal-
uatoris nostri dei: non ex operibus iusticie
que fecimus nos: sed fm̄ misericordiaz suā
saluos nos fecit per lauacrum regeneratio-
nis et renouationis sp̄s sancti: quem effudit
in nos abunde p̄ iesum christum saluatorem
nostrum. vt iustificati gratia ipsius heredes
simus fm̄ spem vite eterne. Fidelis sermo
est. Et de his volo te cōfirmare vt curēt bo-
nis operib⁹ p̄cesse q̄ credunt deo. Hec sunt
bona et vtilia hominibus.

Supra apostol⁹ posuit particulares admonitiones p̄-
tinentes ad singulos status: hic ponit generales ad omnes
Et p̄mo ponit ipsas. Secundo rationem ipsaz ibi. Era-
mus. 2. Tertio inducit ritū ad vtroq; predicatōē ibi.
Et de his volo te. et c. Circa p̄mū duo facit. quia p̄mo
monet omnes qualiter se habeant ad superiores. Secun-
do quomō ad equales ibi. Nemine blasphemare. et c.
Item p̄ma in duas. q̄ p̄mo ostēdit q̄ superiorib⁹ debēt
subditi reuerentiā subiectionis. Secundo obedientiaz
iussōis ibi. Dico obedire et c. Dicit ergo. dixi de quo mo-
neas predictos: sed admonere illos id est omnes. p̄ncipib⁹
id est maiorib⁹ sc̄z regib⁹ et huiusmodi. et p̄ratis: id est
alijs officialib⁹ et c. 1. Pe. 2. Subiecti estote omni hūane
creature pp̄ dei suę regi tanq̄ p̄cellēt: siue duob⁹ tanq̄
ab eo missis et c. Ro. 13. Omnis aia potestatis sublimio-
ribus subdita sit. Et hec monitio necessaria est p̄mo ad
tollendū errorem circa iudeos q̄ dicit non esse obediendū
mandatis hoīm. Secūdo vt nullā inquietudinē facerēt
in ecclia. Tertio tenent ad obediētā iussōis. Heb. vi
tūmo. Obedite prepositis vestris et subiacete eis et c. Et
dicit. Dico id est ad soluz verbum p̄sctis. 1. Reg. 15.
Melior est em̄ obediētā q̄ victime et c. 2. thessal. 3. Si
quis non obederit verbo n̄ro p̄ ep̄lam hunc notate et c.
Non solū autē est necessaria p̄mptitudo: sc̄z discretio. An
dicit. ad omne opus bonū: alioquin nō esset obediendū.
Tūc em̄ magis deo obediendū est q̄ maior est. Act. 4.
Si iussū est in conspectu dei vos potius audire q̄ deum
iudicare. Unde milites nō tenent obedire in bello inius-
to. Deinde cū dicit. Nemine et c. ostendit qualiter se
habeant equales. Et p̄mo q̄ ad vitatōē mali. Secūdo

quo ad operationes boni ibi. Sed modestos et c. Non
autē eos specialiter de verbis: quia in primitiua ecclia
pauci peccabant factis. Verbis autē aliquis peccat p̄-
mo contra personam eius si ei impropria inferat. Unde
dicit. Nemine blasphemare. Sed contra. quia blasphe-
mia est relatio criminis in deum. Non ergo est blasphe-
mia in p̄mū. Respondeo inquantū collectio p̄mi res-
fertur in dilectionem dei. et honor proximi in honorē dei
sic et eius impropria est in deum. Sumit ergo hic blas-
phemare p̄ qualibet maledictione occulta vel manifesta
2. Pe. 2. Sectas non metuūt introducere: blasphemias
tes. Secūdo quis peccat contra res exteriores. Et ideo
dicit. Non litigiosos esse. Vbi est sciendum q̄ tria sunt
genera hominum. Quidā eorum sunt virtuosī et duo vi-
tiosī. Quidā em̄ omnibus verbis auditis in nullo cōtri-
stantur. et hi sunt adulatorēs. Et quidam omni verbo re-
sistūt. et hi litigiosi sunt. Contra hos loquitur hic. Ideo di-
citur. 2. Ti. 2. Seruum autē dñi nō oportet lingare: sc̄z
mansuetum esse ad omnes et c. Prouer. 20. Honor est ho-
mini qui se separat a contentione et c. Sed mediū te-
nens vt quādoq; delectet verbis: quādoq; contristetur
ē virtuosus. 2. Corin. 2. Si contristauī vos in epistola
non me penitet et c. Deinde cum dicit. Sed modestos
et c. ostendit quomō se habeant in operatione boni et p̄-
mo in exteriorib⁹ actibus dicēs. Sed modestos et c. Et
autē modestia virtus p̄ quam aliquis in omnibus exte-
rioribus modum tenet vt non offendat cuiusq; aspectus.
Phil. 4. Modestia vestra nota sit omnibus hominib⁹.
et c. puer. 22. Finis modestie timor domini diuitie glori-
a et vita et c. Quanto autem quis est impetuosior in in-
terioribus affectibus: tanto refrenatur difficiliter etiam
in exterioribus. Talis autē est inter omnes affectus ire.
Et ideo contra hoc ponit mansuetudinē que moderatur
passiones ire. Unde dicit. Omnem mansuetudinē ostē-
dentes ad omnes homines Mat. 11. Discite a me quia
mitis sum et humilis corde et c. Jac. 1. In mansuetudine
suscipite instrum verbum quod potest saluare animas ve-
stras. Deinde cū dicit. Eramus em̄ et nos et c. assignat
rationem predictorū et maxime huius vltimi sc̄z q̄ sint
mansueti. Possent em̄ dicere. quomō erimus mansueti
ad infideles: quomō ad malos: Non em̄ hoc possumus.
Respondet. considera te qualis fueris. Et ideo contra
iram optimū remedium est recognitio fragilitatis pp̄rie.
Et ideo p̄mo ponit statum eorum p̄teritum. Secundo
ostendit vnde venerunt ad statum p̄fectionis ibi. Cum
autem benignitas et c. Item p̄mo ponit defectus p̄ter-
nentes ad intellectum. Secundo ad affectum ibi. Ser-
uientes et c. Intellectus autē potest dupliciter deficere.
Vel quia deficit a vera cognitione sicut per ignorantia
negationis. Vel quia incidit in opinionē falsi. Verū autē
in rebus diuinis dupliciter aliqui percipiunt. Quidā
em̄ solum per fidem. quidam p̄ gustando p̄ lumen sapi-
entie p̄ apertam aliquam cognitionem. Unde Titum ad
secundū dicit. Eramus insipientes id est p̄uati ista sapi-
entia Luc. 21. Dabo vobis os et sapientiam et c. Quan-
tum ad p̄mū dicit. Increduli id est infideles Ezech. 2.
Increduli et subuersores sunt tecū et c. Sed et eramus
incidentes in p̄trariā opinionē. Vbi dicit. Errātes id est
falsum p̄ vero tenētes. Esa. 19. Errare fecerūt egyptū
in omni ope suo et c. Deīn ponit ea q̄ p̄tinet ad corrupti-
onē affect⁹. et p̄mo q̄tū ad se. Sc̄bo q̄tū ad alios ibi. In
malicia et c. Affect⁹ autē hoīs tūc ē rect⁹ q̄ fuit rōi et vti-
licitis delectationib⁹ fm̄ rationes. Quando q̄ nō sequit
rōē sc̄z sua desideria tūc corrumpit. Unde dicit. Serui-
entes desiderijs et voluptatibus varijs. Voluptates res
spiciūt p̄tā delectationū carnaliū vt sunt luxuria et gul-

Explanatio sancti Thome

Desideria vero quælibet alia vitia vt sunt ambitio ⁊ avaritia ⁊ butulmodi. *Eccl. 12.* Post concupis tuas nō eas ⁊ a voluptate tua auertere ⁊c. *Ro. 6.* Non regnet peccatū in vestro mortali corpore vt obedientis concupiscentijs eius. *2. Ti. 3.* Voluptatum amatores magis q̄ dei ⁊c. **¶** Deinde cū dicit. In malicia ⁊c. ponit peccata in ordine ad alios. Et p̄mo malicia q̄ est volūtas nocēdi alteri. Effect⁹ est denotā a fine. Qui ḡ intendit inferre malū dicit maliciosus *1ac. 1.* Propt̄ qd̄ abiciens oēm imū dicitā ⁊ abundantia malicie ⁊c. Secūdo ponit inuidiā q̄ dolet de pximi bono sicut malicia infert malū; puer. *1. 4.* Putredo offiū inuidia. Tertio ponit odiū. Unde dicit. Odibiles sez vel deo p̄ hoc q̄ faciūt pctm̄ *Sap. 14.* Similiter aut̄ sunt odio deo impius ⁊ impietas ei⁹. *Ro. 1.* Detractores deo odibiles ⁊c. Vel proximo qm̄ faciūt illud vnde prim⁹ eos odio habere debeat. Et addit odientes inuicē. Quasi dicat. Et nos etiaz odiebam⁹ alios *1. Jo. 3.* Qui odit fratrem suū homicida ē. **¶** Deinde cuz dicit. Cū aut̄ benignitas ⁊c. ostendit statū salutis nre. cur ordinē ⁊ p̄cessum p̄mo describit. Secūdo affirmat dicitū sibi. Fidelis sermo ⁊c. Circa primū quattuor facit. qz p̄mo ostendit causam salutis. Scdo rōem saluandi sibi. Non ex operib⁹ iusticie ⁊c. Tertio modū ei⁹ sibi. Per lauacrū ⁊c. Quarto finē sibi. Et iustificati ⁊c. Causa aut̄ nre salutis est charitas dei. *Eph. 2.* De⁹ aut̄ q̄ diues est in misericordia pp̄t nimia charitatē suā q̄ dilexit nos ⁊c. Hanc charitatē describit p̄mo q̄tū ad affectū. Scdo q̄tū ad effectū. Interior charitatis affect⁹ designat in benignitas ⁊c. q̄ dicit bona ignetas. Ignis aut̄ significat amorem. *Can. 8.* Lampades ei⁹ lāpades ignis atqz flāmaz. Benignitas ḡ est amor interior. p̄fundens bona ad exteriora. Nec ab eterno fuit in deo; qz amor eius est causa oīm *Jo. 1. 2.* Benign⁹ ⁊ misericors est ⁊c. s; hoc qm̄qz nō appetat. *1sa. 63.* Ubi nūc zel⁹ tu⁹ ⁊ fortitudo tua multitudine serū tuoz ⁊ miserationū tuaz sup me p̄inuerūt se. **¶** S; p̄ effectū appuit qd̄ designat sibi dicit. Hūanitas. qd̄ dupl̄ ei⁹ pōt intelligi vel s̄m qd̄ significat hūanā naturā. q. dicit. Appuit benignitas ⁊ humanitas qm̄ de⁹ ex benignitate ē hō factus *Phil. 2.* Habitu inueni⁹ vt hō. p̄s. Benedices corone ani benignitatis tue ⁊c. Vel s̄m qd̄ designat virtutē que consistit in exteriori subuentione in defectib⁹ alioz. Cū humanū esse ē cōdescendere. *Act. vlt.* Barbari aut̄ p̄stābāt nō modicā humanitatē nobis. Sic deus condescendit nris defectib⁹. p̄s. Ipse cognouit s̄gmentū nrm̄. Et hoc saluatoris; qz vt dicit. p̄s. Sal⁹ aut̄ iustoz a dño ⁊c. **¶** Deinde cum dicit. Non ex operibus ⁊c. ponit rōem saluandi. Et p̄mo excludit ratio p̄sumpta. Secūdo ostendit ratio vera. Ratio p̄sumpta est qz pp̄ merita nostra sumus saluati qd̄ excludit cū dicit. Non ex operib⁹ ⁊c. *Ro. 11.* Reliquie s̄m electionē gratie dei salue facte sunt ⁊c. *Deut. 9.* Nō p̄pter iusticias tuas ⁊ equitates cordis tui ingredieris vt possideas terrā eoz ⁊c. Sed vera ratio est sola miseratio dei. Unde dicit. Sed s̄m suā ⁊c. *1. 3.* Misericordie dñi q̄ non sum⁹ consumpti *Luc. 1.* Et misericordia ei⁹ a p̄sentie in p̄gentes ⁊c. **¶** Modus salutis adipiscende est p̄ baptismū quem p̄mo pponit. Secūdo effectū eius. Tertio causam. Dicit ergo p̄ lauacrū id ē saluacō aque in verbo vite ⁊c. *Eph. 5.* Mundans eam lauacro aque in verbo vite ⁊c. *Zach. 13.* Erat fons patens domui dauid ⁊ habitantib⁹ hierusalē in ablutione pctōris ⁊ menstruate ⁊c. **¶** Quārum ad effect⁹ eius sciendū est qd̄ hō indigebat duob⁹ in statu p̄ditionis q̄ consecutus est p̄ xpm̄; sez participatiōe diuine nature ⁊ depositione vetustatis. Erat em̄ separatus a deo *1sa. 59.* Iniquitates v̄re diuiserūt inter vos et deū v̄m ⁊ pctā v̄ra abscederūt faciē eius a vobis ne ex-

audiret ⁊c. Et *Baruch. 3.* Inueterasti in t̄ra aliena. S; p̄mū p̄sequimur p̄ xpm̄ scz p̄ticipatiōe nature diuine. *1. Pe. 1.* Et p̄ hoc efficiamur consortes diuine nature ⁊c. S; noua natura nō acq̄rit nisi p̄ generationē. S; tamē hec natura ita datur qz etiam remanet nostra. ⁊ ita sup̄ additur. Sic em̄ generat̄ participatiō in filioz dei qz nō destruit homo *Jo. 3.* Oportet vos nasci venno. Et ideo dicit generatio *1ac. 1.* Voluntarie genuit nos verbo veritatis sue ⁊c. Homo etiam p̄ christū deposuit vetustatē reparatus ad integritatem nature. ⁊ hoc vocat̄ renouatio. *Eph. 4.* Renouamini sp̄i mentis vestre ⁊c. **¶** S; que est causa huius effectus vt cor abluat. Hec virtus ē a sancta ⁊ indiuidua trinitate. *Dat. 6.* vltimo. In nomine patris ⁊ filij ⁊ sp̄s sancti ⁊c. Unde ex christo baptizato pater in voce; filius in carne; sp̄s sanctus in columbe specie apparuerunt. Et ideo dicit. Sp̄s sancti id est quā sp̄s sancti facit ⁊c. p̄s. Emitte sp̄m tuū ⁊c. Item est res generatio p̄ sp̄m *Gal. 4.* Misit deus spiritū filij sui in corda vestra clamantē abba pater ⁊c. *Ro. 8.* Non accēpistis spiritū seruitutis iterum in timore; sed accepistis spiritū adoptionis filioz in quo clamamus abba pater. Sed hunc sp̄m dat deus p̄ quem effudit abunde vt designet copias gratie in baptismo vnde sit plena peccatorum remissio. *Jobel. 2.* Effundā de spiritu meo sup omnē carnem ⁊c. *1sa. 44.* Effundam sp̄m meū sup semina tua ⁊c. Et p̄pter diuersa dona gratiarum *1ac. 1.* Qui dat omnibus affluenter ⁊ non impopat ⁊ dabit ei. Hoc etiam datur p̄ xpm̄ iesum. *Jo. 16.* Paraclitus quē ego mittam vobis ⁊c. In xpo em̄ duas naturas inuenimus; ⁊ ad vtrāqz pertinet qz christus dei sp̄s sanctum. Quāntū quidem ad diuinā quia est verbū ex quo simul ⁊ a patre p̄cedit amor. Amor autē in nobis procedit ex conceptione cordis cuius conceptio est verbum. q̄tū vero ad humanā quia xps accepit summā plenitudines eius ita qz p̄ eū ad oēs deriuat. *Jo. 1.* Pleni ḡre ⁊ veritatis. Et paulo post. Et de plenitudine omnes nos accēpimus gratiam p̄ gratia. Et capitulo tertio. Non enim ad mensuram dat deus spiritum ⁊c. Et ideo baptismus ⁊ alia sacramenta non habent efficaciam nisi ex virtute humanitatis ⁊ passionis christi. **¶** Deinde cuz dicit. Et iustificati ⁊c. ponitur finis salutis nostre que est participatio vite eterne. Unde dicit. heredes. Idem autē est iustificati vel quod pius dixerat regenerati. In iustificatione impij sunt duo termini. scz a quo; q̄ est remissio calpe. ⁊ hec est renouatio. ⁊ ad quem; qui est infusio gratie. ⁊ hoc ad regenerationē pertinet. Dicit ergo. Ideo verbum caro factum est vt iustificati id est renouati per gratiam; quia iustificati non fit sine gratia. Sed nunquid deus posset remittere culpam sine gratie infusione? *1sa. 1.* detur qz sic. quia a principio poterat constituere homines esse sine gratia ⁊ culpa. Respondeo dicendū est qz aliud est de homie qui nunq̄ offendit. qz sic potest esse sine gratia ⁊ sine culpa. ⁊ aliud est de homie qui iam peccauit q̄ nō potest esse quin odiat vel diligit. ⁊ si a deo diligit oportet qz diligit. ⁊ si diligit oportet qz p̄stet ei grā. qz sine gratia non diligit. ⁊ qz etiam per hoc efficiat heredes. *1. Pe. 1.* Hereditatē incorruptibilem ⁊ incontaminatam ⁊ imarcessibilem conseruatā in celis in vobis ⁊c. Et hoc vite eterne. p̄s. Funes ceciderūt mihi in p̄claris ⁊c. S; quomō heredes s̄m spem; quia iam nobis ins est spes huius vite. *Ro. 5.* Gloriamur in spe ⁊ glorie filioz dei. **¶** Deinde cum dicit. Fidelis sermo ⁊c. probat dicta de salute nostra ⁊ spe. Quasi dicit. hoc dicitus est fidele *Apoc. vltio.* Nec verba fidelissima ⁊ vera sunt **¶** Deinde cum dicit. Et de his volo ⁊c. mandat hoc p̄ dicari. Et p̄mo ponit p̄ceptū. Secūdo rōem assignat sibi.

in epistolam ad Titum III

Hec sunt etc. Dicit ergo. Et de his scz que ad dei benefi-
cia reprehensionem peccatorum. documenta fidei et morum
volo te confirmare scz alios. Job. 4. Vacillantes confir-
mauerunt sermones tui. etc. Act. 15. Et confirmauerunt
eos. Et ratio huius est ut curent etc. quod potest intelli-
gi de prelatibus. Quasi dicat. Volo quod confirmes viatores
id est prelatos ut ipsi curent preesse his qui credunt deo
scz fidelibus in bonis operibus. 1. Pe. 2. Et bonis ope-
ribus vos considerantes glorificent deum etc. Matth. 5.
ut videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum
etc. Hec verba sunt bona: quod de bonitate dei. Matth. 12.
Bonus homo de bono thesauro profert bona. Matia. 13.
48. Ego dominus deus tuus docens te vitia.

Lectio secunda.

Qualitas autem questiones et genea-
logias et contentiones et pugnas le-
gis deuita. Sunt enim inutiles et va-
ne. Hereticum hominem post unam et secundam
correctionem deuita. sciens quia subuersus
est qui eiusmodi est: et delinquit cum sit pro-
prio iudicio condemnatus. Cum misero ad
te arthemam aut tychicum festina ad me veni
re nicopolim. Ibi eum statim hymeare. Ze-
nam legisperitum et apollo sollicite premitte:
ut nihil illis desit. Discant autem et vestri bo-
nis operibus preesse ad usus necessarios ut
non sint infructuosi. Salutant te qui mecum
sunt omnes. Saluta eos qui nos amant in
fide. Gra dei cum omnibus vobis Amen.

Supra apud docuit Titum qualia ad instructionem pos-
sunt proponat: nunc ostendit que vitet in doctrina. Et pri-
mo facit hoc. Secundo scribit quedam familiaria ibi. Cum
misero etc. Item prima in duas. quod primo ostendit quomodo vi-
tet inutilia et aliena dogmata. Secundo quomodo vitet here-
ticos ibi. Hereticum etc. Circa primum duo facit. quia pri-
mo ostendit que sunt vitanda in sua doctrina. Secundo
rationem assignat ibi. Sunt enim etc. Notandum est autem
circa primum quod ad eum quod preter doctrinam allicuius scientie
primo pertinet ut satisfiat questionibus que mouent in
illa. Secundo ut per se aliqua tractet. Tertio ut disputet
cum resistentibus. Et quarto quod doceat quid circa eas sit
vitandum. In alijs autem scientijs nullus sapiens cuius-
bet questionem respondet. sed tantum ad eas que pertinent
ad suam scientiam. Ita doctor veritatis non debet cuius-
bet questionem respondere. Stulticia enim sapientie oppo-
nitur. Hec autem doctrina est sapientie. Deut. 4. Hec enim
sapientia vestra et intellectus coram populis etc. Que-
stiones ergo aduersantes intentionibus doctrine istius
stulte sunt. aduersant autem ei illa que sunt indisciplinabi-
lia. Job. 34. Job autem stulte locutus est: et verba illi non
sonant disciplinam etc. Item quando manifestum proponit ut
dubium scz quecumque debet aliquis per se tenere in scientia
Et hec sunt que spectant ad instructionem fidei et eruditi-
onem morum. et quedam sunt que debet vitare. Unde dicit.
genealogias. Ponunt enim genealogie in scripturis propter
mysteria et propter intellectum historicale. In resistendo im-
pugnantibus debet vitare contentiones et pugnas. Quia
enim est disputatio ad inquisitionem veritatis est laudabile:
sed qui est ad ostendendum quid sit tenendum et quod vitandum:
tales sunt vitande. puer. 20. Honor est homini qui sepat
se a contentione etc. 2. Ti. 2. Noli verbis contendere.

Pugne legis sunt que non ex vitio disputantur: sed que
oriuntur ex contrarietate in scriptura vel rationibus contra-
rijs. Sed nunquid huiusmodi semper sunt vitande? Dicitur
dum est in scriptura sacra finem veritatem nihil est contrarium.
Sed si aliquid apparet contrarium. Vel est quod non intelli-
gitur. Vel corrupta sunt vitio scriptorum quod patet spe-
cialiter in numeris et genealogijs. Et hoc idem quod veterina-
ri non possunt vult quod vitent. Et hoc loquitur quod inutilis sunt. Et
doctor ad duo intendere debet. scz ad utilitatem et ad veri-
tatem. puer. 8. Veritatem meditabitur guttur meum etc. Esa.
48. Ego dominus deus tuus docens te vitia. Non est ergo
intromittendum se de inutilibus et que non habent solidam
veritatem. Scire enim singularia ut sunt genealogie non
est ad perfectionem intellectus nec ad instructionem morum nec
fidei. Et sunt vane: quod non habent solidam veritatem. De
inde cum dicit. Hereticum etc. ostendit qui sunt vitandi
inter homines. et primo ostendit quod heretici. Secundo ostendit
rationem huius ibi. Sciens quod etc. Dicit ergo hereticum
hominem etc. Ibi notandum est quid faciat esse hereticum. et
accipienda est prima ratio huius nominis hereticus. Non enim
dicitur a diuisione: sed ab electione ut dicit hieronymus. In
greco enim heresis dicitur electio. Unde hereticus id est ele-
ctius quasi pertinaciter adherens secte alicuius quam ali-
git. Unde sciendum est quod omnis hereticus est errans. et non
ecouersio propter duo. Primo ex parte materie circa quam
errat. puta si non est circa fines vite humane: vel circa id
quod ad fidem pertinet et bonos mores. Talis enim sic errans
non est hereticus. Si vero erraret circa ea que sunt ad fi-
nem vite humane semper est hereticus. Et dico finem vite
humane: quod apud antiquos erant secte ponentes diuer-
sum finem fidei. ut patet de stoicis et epicuris: Et sic si
aliquis diceret deum non esse trinum et unum et fornicati-
onem non esse peccatum est hereticus. Secundo ex pre-
electionis: quod eligens si non est pertinax: sed est paratus
corrigi secundum ecclesie determinationem. et sic non est ex malis
causis: sed ex ignorantia non est hereticus. Hunc ergo deuita
propter periculum. 2. Ti. 2. Sermo eorum ut cancer serpit
Item nec aliquis comunicet peccatis eorum ne videat eis
consentire. 2. Jo. ca. vnico. Si quis venerit ad vos et hanc
doctrinam non afferit etc. Item propter penam. Numeri. 16.
Recedite a tabernaculis hominum impiorum: et nolite tan-
gere que ad eos pertinent etc. Vult tamen quod moueat. et si non
dimittit tunc est hereticus et vitandus. Et dicit post primam
et secundam correctionem. Sic enim fit in ecclesia in excom-
municationibus. Et ratio est quod errantis numeri omnis rei ha-
bet principium medium et finem. Ideo accipit ut sufficiens ad
omnia. 2. Corin. vltimo. Ecce iam tertio hoc venio ad vos
etc. Item propter perfectionem numeri ternarij. Ratio autem
deuicationis est quod cum errante agendum a principio ut cor-
rigat. Matth. 9. Non est opus valentibus medicis: sed male
habentibus etc. Et id non est dimittendum quod videat si cu-
rari poterit. sed si non potest sanari tunc est dimittendum. Luc.
19. Ex ore tuo te iudico serue neque. Deum cum dicit. Tu
misero etc. scribit quedam familiaria. Et primo quedam dispo-
nenda circa ipsum. Secundo epistolam terminat in salute. Dis-
cit ergo. Tu misero etc. Hi duo discipuli erant apostoli. Alios misit
quod volebat quod titus iret ad eum nec determinat ei tempus: sed
locum. eo ei idignit in adiutorium predicacionis. voluit tamen premit-
ti arthemam et ostendit quod de eis disponat. Secundo obiectionem re-
spodet ibi. Discant autem et vestri etc. Apollo iste dicitur Act. 19.
erat episcopus corinthiorum propter quorum culpam dimisit eos et
iuit cretam ad thimum. sed correctis corinthijs apud res-
uocat eum. Vocat autem zenam legisperitum licet et apol-
lo esset valde doctus: quod in iudaismo habuit hanc digni-
tatem. Ratio autem quare istos vult premitte et non thimum
est quod thimus necessarius erat apud cretam propter episcopus